

PRAKTIKUM

ZA AKREDITIRANE POSMATRAČE

IZBORA U BiH

Sarajevo, 2013. godine

DOPUNA PRAKTIKUMA ZA AKREDITIRANE POSMATRAČE IZBORA U BIH

Od izdavanja Praktikuma za akreditirane posmatrače izbora u BiH (u daljnjem tekstu: Praktikum), usvojene su i objavljene Izmjene i dopune Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 18/13 i 7/14), Zakon o Izmjenama i dopuni Izbornog zakona Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 109/12), te su doneseni i objavljeni novi podzakonski akti za provedbu izbora u Bosni i Hercegovini.

U cilju održavanja ažurnosti i cjelovitosti Praktikuma, u daljnjem tekstu navodimo pregled osnovnih izmjena relevantnih odredbi u Praktikumu od njegovog izdavanja.

Na stranici 9. Praktikuma, u Potpoglavlju 1.2 - Međunarodni posmatrači, u pasusu 1. izmijenjen je propisani rok za podnošenje zahtjeva za posmatranje za međunarodne posmatrače, i to na 7 dana prije dana održavanja izbora, a izuzetno 1 dan prije dana održavanja izbora. **(Član 8. stav (4) Uputstva o uslovima i procedurama za akreditiranje izbornih posmatrača u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Uputstvo)).**

Na stranici 10. Praktikuma, Potpoglavlje 1.4 - Posmatrači udruženja, u pasusu 1. izmijenjena je definicija udruženja, te isto označava udruženje ili fondaciju osnovanu u skladu sa zakonom o udruženjima i fondacijama. **(Član 2. tačka b) Uputstva).**

Na stranici 12. Praktikuma, Potpoglavlje 2.1 - Izborni sistem Bosne i Hercegovine, u posljednjem pasusu izmijenjena je obavezna zastupljenost manje zastupljenog spola na kandidatskim listama i ista iznosi 40 %. **(Član 4.19 Izbornog zakona BiH).**

Na stranici 13. Praktikuma, u tabelarnom prikazu Tabela 1. Prikaz načina izbora i broja članova tijela vlasti u BiH, broj izbornih jedinica za Narodnu skupštinu RS-a promijenjen je sa 6 na 9 višićlanih izbornih jedinica, dok su Rješenjem Ustavnog suda BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 15/12) odredbe člana 19. stav (2) do (8) Izbornog zakona BiH koje se odnose na izborne jedinice Grada Mostara, prestale da važe.

Nadalje, u Poglavlju 3. Praktikuma - Zakonski i podzakonski akti, na stranicama 19. i 20. izmijenjeni su podzakonski akti za provedbu izbora u BiH.

Pregled donesenih podzakonskih akata:

1. Pravilnik o vođenju i upotrebi Centralnog biračkog spiska;
2. Pravilnik o načinu provođenja izbora u Bosni i Hercegovini;
3. Pravilnik o načinu provjere potpisa podrške i obrasci za ovjeru političkih subjekata za učešće na neposrednim izborima u Bosni i Hercegovini;
4. Uputstvo o vrstama, načinu i rokovima za određivanje biračkih mjesta;
5. Uputstvo o utvrđivanju kvalifikacija i postupku imenovanja članova biračkih odbora;

6. Uputstvo o procedurama za rješavanje po prigovorima i žalbama podnesenim izbornim komisijama;
7. Uputstvo o uslovima i procedurama za akreditiranje izbornih posmatrača u Bosni i Hercegovini;
8. Uputstvo o izgledu i načinu ispunjavanja obrazaca izjave o imovinskom stanju;
9. Uputstvo o prestanku i dodjeli mandata;
10. Odluka o visini takse za ovjeru za učešće na Općim izborima 2014. godine.

(Objavljeni u „Službenom glasniku BiH“ broj 37/14)

1. Pravilnik o organizaciji rada i utvrđivanju rezultata glasanja u Glavnom centru za brojanje za Opće izbore 2014. godine;
2. Uputstvo o postupku provedbe posrednih izbora za organe vlasti u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine;
3. Uputstvo o rokovima i redoslijedu izbornih aktivnosti za Opće izbore u Bosni i Hercegovini;
4. Odluka o raspisivanju i održavanju Općih izbora u Bosni i Hercegovini 2014. godine;
5. Odluka o visini naknade za rad članova izborne komisije osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini (prečišćeni tekst);
6. Odluka o diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine u inostanstvu, u kojima se planira organiziranje glasanja za Opće izbore u Bosni i Hercegovini 2014. godine;

(Objavljeni u „Službenom glasniku BiH“ broj 38/14)

Na stranici 23. Praktikuma, u fusnoti 2 - Udruženje i fusnoti 3 - Međunarodni posmatrač, definicije su izmijenjene i glase:

- Udruženje označava udruženje ili fondaciju osnovane u skladu sa zakonima o udruženjima i fondacijama,
- Međunarodni posmatrač označava predstavnika međunarodne vladine i međunarodne nevladine organizacije, predstavnika strane vlade i izborne zvaničnike.

(Član 2. tačka b) i c) Uputstva).

U Potpoglavlju 4.2 - Zahtjev za akreditiranje posmatrača političkih subjekata, na stranici 24. Praktikuma, u pasusu 1, naprijed navedenim Uputstvom ukinuta je obaveza akreditiranog posmatrača da na zahtjev organa za provođenje izbora predoči obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasanja.

Na istoj stranici, u pasusu 6. koji se odnosi na obaveze izborne komisije vezano za rad mobilnog tima, iste su dodatno razrađene. **(Član 13. Uputstva).**

Na stranici 25. Praktikuma, Potpoglavlje 4.3 - Zahtjev za akreditiranje udruženja, u pasusu 4. obaveza predstavnika udruženja da dostavi potpisani obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasanja prilikom preuzimanja akreditacije je promijenjena, na način da se obrazac izjave dostavlja prilikom podnošenja zahtjeva za akreditiranje. **(član 4. stav 3. tačka c) Uputstva).**

U Potpoglavlju 4.5 - Zahtjev za akreditiranje posmatrača u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine, poseban obrazac zahtjeva za akreditiranje posmatrača u diplomatsko-konzularnom predstavništvu BiH (u daljnjem tekstu: DKP BiH), na stranici 26. je objedinjen sa obrascima zahtjeva za političke stranke, udruženja i međunarodne posmatrače, koji uključuju rubriku posmatranje izbora u DKP-u BiH.

U Potpoglavlju 4.6 - Donošenje odluka od strane nadležnih tijela izborne administracije, na stranici 26. Praktikuma, razlozi odbijanja ili odbacivanja zahtjeva za akreditiranje posmatrača prošireni su dodatnim razlozima koji glase:

- ako je poništena ovjera političkog subjekta i
- ako posmatrač ne ispunjava uslove za akreditiranje.

(Član 9 stav (6) tačka a) i b) Uputstva)

Na stranici 27. Praktikuma, Potpoglavlje 4.8 - Pravila ponašanja i rada, izjavu navedenu u pasusu 1. akreditirani posmatrač potpisuje prilikom podnošenja zahtjeva.

Na istoj stranici u pasusu 3, u kojem se navodi šta je potrebno da pripremi akreditovani posmatrač u cilju olakšanja postupka posmatranja, obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti posmatrač nije dužan da nosi sa sobom.

U Potpoglavlju 5.4 - Otvaranje biračkog mjesta, stranica 28. Praktikuma, u stavci 2. navedena Izjava i Kodeks ponašanja iz Obrasca Z3 Zapisnika o radu biračkog odbora, nije više sastavni dio navedenog Zapisnika.

Na stranici 29. Praktikuma, u stavci 2. Obrazac Z4 Zapisnika, podatak o vremenu otvaranja biračkog mjesta evidentira se u Z3 obrazac.

U Potpoglavlju 5.7 - Procedura brojanja na biračkom mjestu, na stranici 30 Praktikuma, stavka 1. Pakovanje neiskorištenih glasačkih listića vrši se u providnu vreću, a ne sivu vreću.

(Pravilnik o načinu provođenja izbora u Bosni i Hercegovini).

Na stranici 32. Praktikuma, pasus 1. i fusnota 4. na istoj stranici, oznaka Obrasca Z8 u Zapisniku o radu biračkog odbora je promijenjena u oznaku Obrazac Z7.

(Pravilnik o načinu provođenja izbora u Bosni i Hercegovini).

U poglavlju 6. Praktikuma - Primjedbe na izborni proces, vlastita zapažanja i sugestije, u pasusu 2. i 3. oznaka Obrasca Z7 je izmijenjena u oznaku Obrazac Z6.

(Pravilnik o načinu provođenja izbora u Bosni i Hercegovini).

Naprijed navedenim Uputstvom o uslovima i procedurama za akreditiranje izbornih posmatrača u BiH, na stranicama 50-53. Praktikuma, izvršene su sljedeće izmjene obrazaca:

Obrazac Zahtjeva za akreditiranje predstavnika političkih subjekata na stranici 50. Praktikuma, lista predloženih posmatrača izdvojena je kao poseban obrazac koji se dostavlja uz zahtjev.

Na stranici 51. Praktikuma, Obrazac Zahtjeva za akreditiranje udruženja dopunjen je rubrikom F) Rada u diplomatsko-konzularnim predstavništvima, te rubrikom za navođenje razloga zbog kojih se želi posmatrati izborni proces.

Obrazac zahtjeva za akreditiranje međunarodnih posmatrača na stranici 52. Praktikuma, dopunjen je rubrikama F) Rada u diplomatsko-konzularnim predstavništvima i tekstom: „Svojim potpisom potvrđujem da međunarodna organizacija pod navedenim nazivom ne obavlja bilo kakvu aktivnost u ime političkog subjekta i da će se pridržavati odredbi Izbornog zakona BiH“.

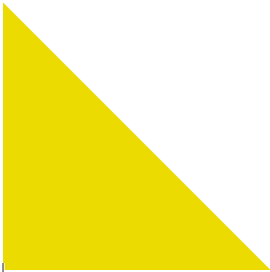
Poseban obrazac Zahtjeva za akreditiranje posmatrača u DKP-u BiH na stranici 53. Praktikuma je stavljen van snage.

Irena Hadžlabdić, Branko Petrić i Stjepan Mikić

**PRAKTIKUM
ZA AKREDITIRANE POSMATRAČE IZBORA U BiH**

Sarajevo, 2013. godine

PRAKTIKUM ZA AKREDITIRANE POSMATRAČE IZBORA U BiH

Izdavač:

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine,
Danijela Ozme br.7, 71000 Sarajevo,
telefon: 033/251-300, faks: 033/251-329,
e-mail: info@izbori.ba, web stranica: www.izbori.ba.

Za izdavača:

Branko Petrić, predsjednik Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine

Autori:

Irena Hadžiabdić, Branko Petrić i Stjepan Mikić

Lektorisanje:

Udruženje izbornih zvaničnika u BiH

Tehnička priprema :

Ermin Kos

Grafički dizajn i DTP:

MGraf

Štampa:

Grafika Šaran

Za štampariju:

Grafika Šaran

Tiraž:

5000 kom.

Praktikum je urađen zahvaljujući finansijskim sredstvima Vijeća Evrope. Stavovi izraženi u njemu ni na koji način ne odražavaju zvanični stav Vijeća Evrope.

SADRŽAJ

POGLAVLJE I-IZBORNI POSMATRAČI I IZBORNI PROCES U BiH	7
1. Ko su izborni posmatrači	9
1.1. Odredbe člana 17.1 Izbornog zakona BiH	9
1.2. Međunarodni posmatrači	9
1.3. Posmatrači političkih subjekata	10
1.4. Posmatrači udruženja	10
2. Upoznavanje sa izbornim procesom (temeljnim karakteristikama izbornog procesa u BiH)	11
2.1. Izborni sistem Bosne i Hercegovine	11
2.2. Izborna administracija	13
2.3. Centralni birački spisak i upis birača u CBS	15
2.4. Provođenje izbora i utvrđivanje izbornih rezultata	17
2.5. Zaštita izbornog prava	18
3. Zakonski i podzakonski akti	19
3.1. Izorno zakonodavstvo na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta BiH	19
3.2. Pravilnici, instrukcije, uputstva	20
POGLAVLJE II – PRAVA I DUŽNOSTI IZBORNIH POSMATRAČA.....	21
4. Akreditiranje i edukacija	23
4.1. Zahtjevi za akreditaciju	23
4.2. Zahtjev za akreditiranje posmatrača političkih subjekata	23
4.3. Zahtjev za akreditiranje udruženja	24
4.4. Zahtjev za akreditiranje međunarodnih posmatrača	25
4.5. Zahtjev za akreditiranje posmatrača u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine	26
4.6. Donošenje odluka od strane nadležnih tijela izborne administracije	26
4.7. Edukacija izbornih posmatrača	26
4.8. Pravila ponašanja i rada	27
5. Posjeta biračkim mjestima, izbornim komisijama i centrima za brojanje glasova	27
5.1. Dolazak na biračko mjesto, u izbornu komisiju ili centar za brojanje glasova	27
5.2. Procedura pristupa posmatranju izborne aktivnosti	27
5.3. Početak rada na biračkom mjestu	28
5.4. Otvaranje biračkog mjesta	28
5.5. Procedura glasanja	29
5.6. Zatvaranje biračkog mjesta	30
5.7. Procedura brojanja na biračkom mjestu	30
5.8. Ometanje procesa izborne aktivnosti i udaljšavanje posmatrača	31
6. Primjedbe na izborni proces, vlastita zapažanja i sugestije	32
6.1. Način unošenja primjedbi posmatrača, vlastitih zapažanja i sugestija	32
POGLAVLJE III - MEĐUNARODNI STANDARDI O IZBORIMA	33
7. Međunarodni pravni instrumenti i standardi u oblasti izbora	35
8. Međunarodni demokratski standardi o izborima u Bosni i Hercegovini	38
POGLAVLJE IV – ISKUSTVA S PROMATRANJA IZBORA (LOKALNI IZBORI 2012)	41
9. Iskustva i pokazatelji sa Lokalnih izbora 2012.	43
10. Oduzimanje svojstva posmatrača i poništenje akreditacije	45
11. a) Primjer ispravno podnesenog zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasova	46
11. b) Odluka za ponovno prebrojavanje Centralne izborne komisije BiH	46
POGLAVLJE V – PRILOZI	47
Izborni ciklus	49
Zahtjev za akreditiranje predstavnika političkih subjekata	50
Zahtjev za akreditiranje udruženja građana	51
Zahtjev za akreditiranje međunarodnih posmatrača	52
Zahtjev za akreditiranje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH	53
Kodeks za posmatranje izbora	54
Obrazac izvještaja posmatrača-Primjer	55
Šema biračkog mjesta	58

Poštovani,

Pred vama je praktikum za akreditirane izborne posmatrače u kojem su sadržane informacije o izbornom procesu u Bosni i Hercegovini, pravima i dužnostima posmatrača, međunarodnim standardima o izborima, i iskustvima sa posmatranja izbora.

Cilj ovog priručnika je da na sažet i pristupačan način omogući akreditiranim posmatračima da kvalitetno i stručno vrše aktivnosti posmatranja izbornog procesa.

Posmatranje izbora predstavlja izraz zabrinutosti međunarodne zajednice i domaće javnosti za postizanje demokratskih izbora i dio praćenja poštivanja ljudskih prava i vladavine prava, te se mora provoditi na osnovu najviših standarda nepristrasnosti, uz poštivanje suvereniteta i međunarodnih ljudskih prava, poštivanje zakona zemlje domaćina i njihovih izbornih autoriteta. Pri tom posmatrači moraju odražavati profesionalizam, te sarađivati sa drugim izbornim posmatračima.

Prilikom procjene izbornog procesa organizacije za posmatranje izbora se većinom pozivaju na međunarodne i regionalne standarde za demokratske izbore kao osnovu za njihovu procjenu. Ova referenca se često razumije kao prepoznati set takvih međunarodnih standarda koji su dostupni u pisanoj formi a koji su nastali pod okriljem UN-a, OSCE-a, Vijeća Evrope i drugih međunarodnih organizacija.

U posljednja dva vijeka razvoj ljudskih prava i osnovnih sloboda je doživio veliki napredak. Ideja ljudskih prava je postepeno postala zajednička velikom dijelu savremenog svijeta. Vremenom su precizirani dokumenti koji sadrže univerzalne principe o izborima i ljudskim pravima. Njihovi stavovi su proizvod potvrđenih principa iz brojnih međunarodnih dokumenata, koje je ratifikovala većina država u svijetu i iskustava dobre izborne prakse u mnogim državama.

Danas brojni nadzorni mehanizmi sužavaju suverenitet država u pogledu poštivanja ljudskih prava. Uspostavljaju se standardi garancije i zaštite prava čovjeka na univerzalnom i regionalnom nivou. Prava građana da glasaju i da budu izabrani na periodičnim, istinskim, demokratskim izborima predstavljaju međunarodno priznata ljudska prava. Postizanje istinskih demokratskih izbora stoga je postalo pitanje od zabrinutosti za međunarodne organizacije ali i domaće institucije.

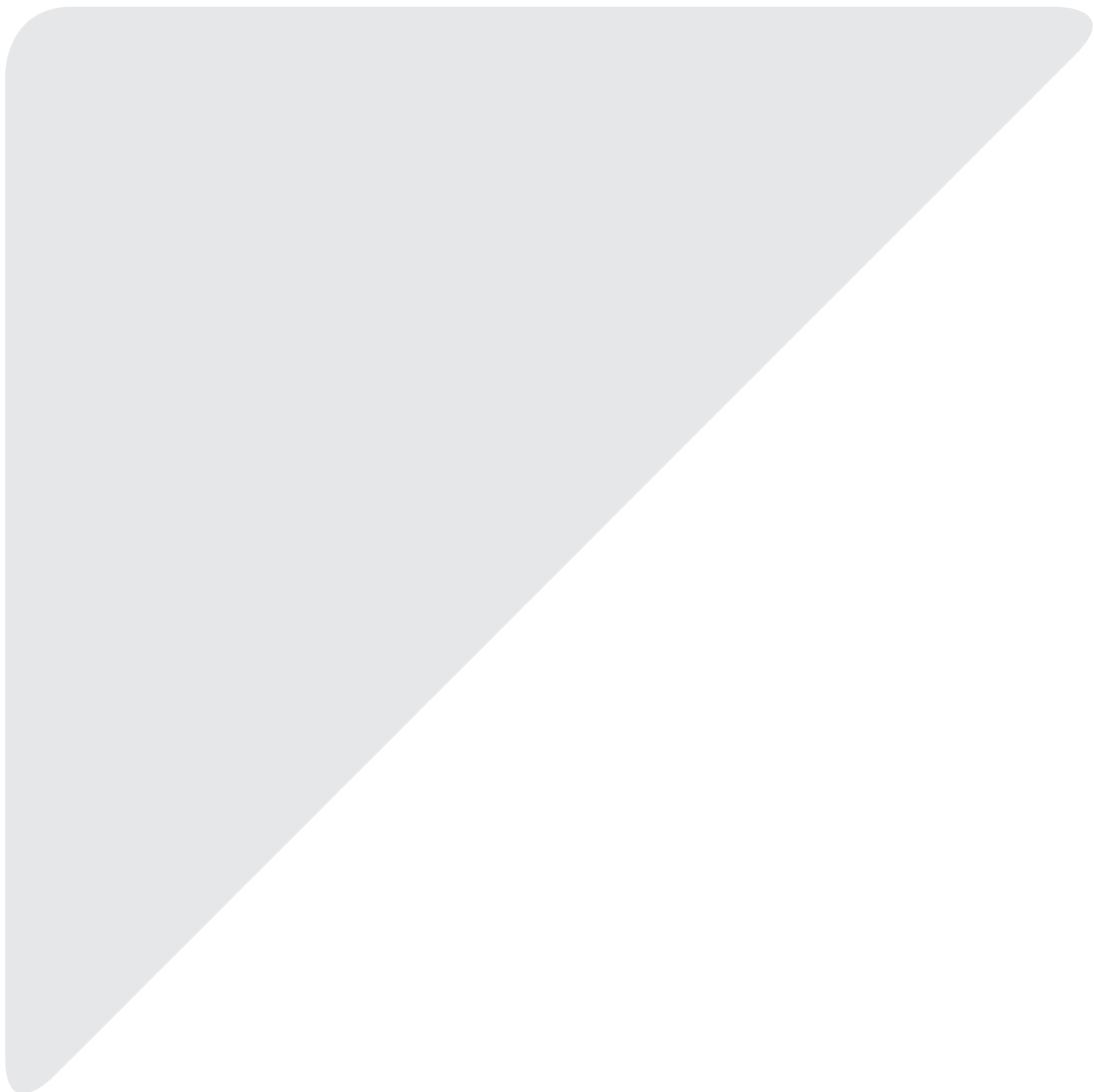
Uloga međunarodnih organizacija u praćenju izbora i određivanju minimuma standarda da bi se oni smatrali istinski demokratskim započela je aktivnostima Ujedinjenih nacija, a za Evropu su od posebne važnosti dokumenti i odluke usvojeni u okviru: Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), Vijeća Evrope, Evropskog suda za ljudska prava, Evropske Unije itd.

Da bi ste kao akreditirani posmatrači obavili svoju dužnost na profesionalan način, vama će biti od koristi šire znanje o nadležnostima različitih organa koji učestvuju u izbornom procesu, koje je izloženo u ovom Praktikumumu koji je namijenjen da vam koristi u više izbornih ciklusa.

Zahvaljujemo se na vašem učešću koje će doprinijeti provođenju korektnih izbora, transparentnosti procesa i jačanju povjerenja u demokratski razvoj bosanskohercegovačkog društva.

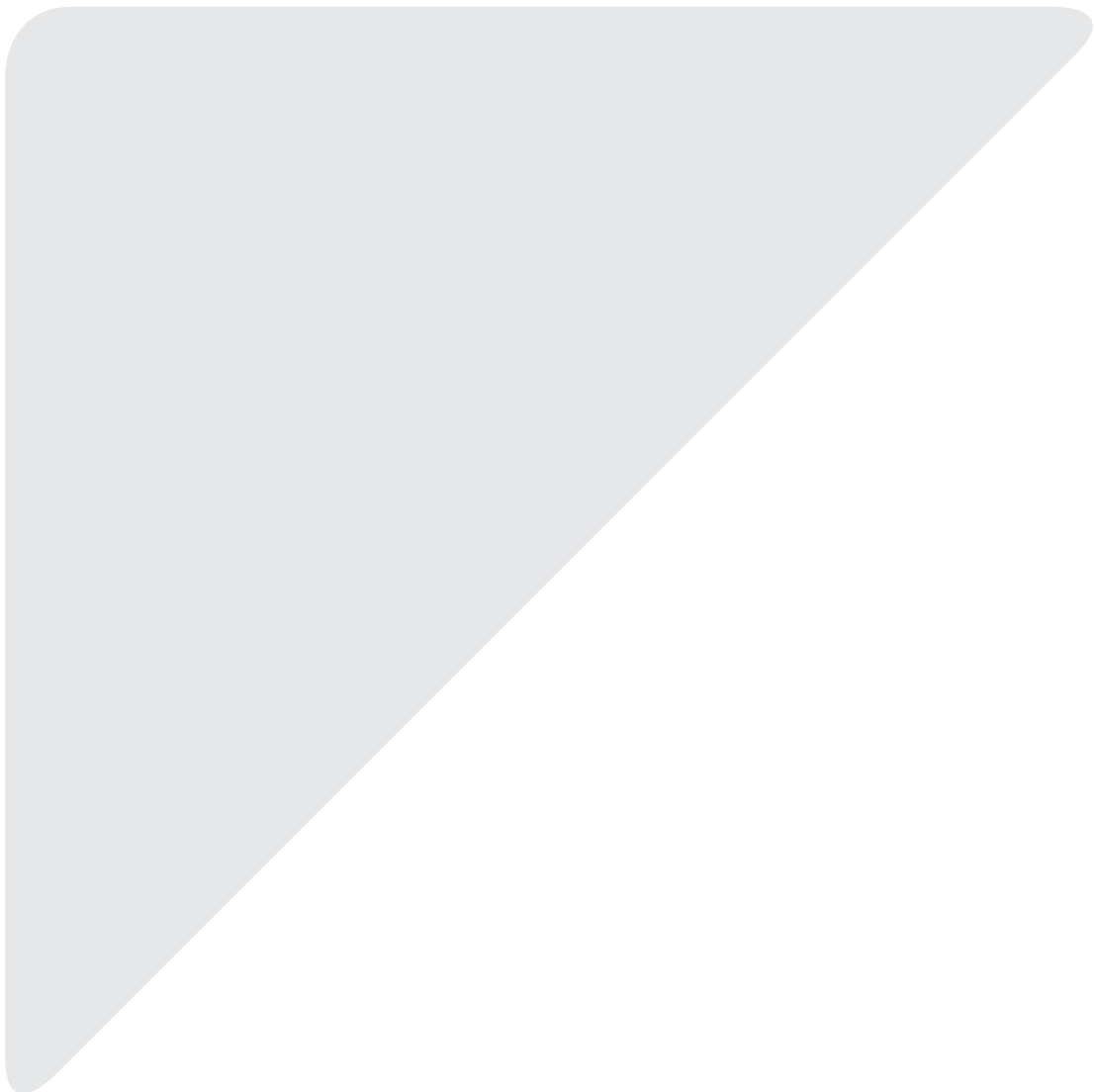
**Predsjednik
Branko Petrić**

**POGLAVLJE I
IZBORNI POSMATRAČI
I IZBORNI PROCES U BiH**

1. Ko su izborni posmatrači

1.1. Odredbe člana 17.1 Izbornog zakona BiH

Prema navedenom članu Izbornog zakona BiH, izborne posmatrače, svih izbornih aktivnosti, čine predstavnici međunarodnih posmatrača, udruženja građana, političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i nezavisnih kandidata; naravno, pod uslovom da se prethodno akreditiraju u skladu sa Izbornim zakonom BiH. O samom procesu akreditiranja izbornih posmatrača, biti će više riječi u drugom poglavlju ove brošure. Za sada je potrebno napomenuti da za vrijeme posmatranja izbornih aktivnosti posmatrač obavezno nosi službenu akreditaciju. Posebno treba istaknuti da posmatrač ne smije nositi bilo kakva obilježja ili ambleme, odnosno oznake koje ih povezuju sa određenom političkom strankom, koalicijom, listom nezavisnih kandidata ili nezavisnim kandidatom.

Također, važno je navesti da posmatrač ne može biti osoba :

- ❖ koju je predložio politički subjekt koji nije ovjeren za učešće na izborima.
- ❖ koja je kandidat na predstojećim izborima,
- ❖ čija je kandidatura na predstojećim izborima odbijena ili je njeno ime naknadno skinuto sa liste kandidata,
- ❖ kojoj je Centralna izborna komisija BiH izrekla sankciju zabrane rada u biračkom odboru, u Centru za birački spisak ili u izornoj komisiji,
- ❖ koja je član biračkog odbora,
- ❖ koja je u izvršnoj ili zakonodavnoj vlasti u izornoj jedinici nivoa za koji se bira.

Za međunarodne posmatrače, Centralna izborna komisija donosi propise kojima se utvrđuju kriteriji za njihovo akreditiranje.

1.2. Međunarodni posmatrači

Jedino Centralna izborna komisija BiH akreditira i izdaje akreditaciju predstavnicima međunarodnih posmatrača za bilo koju izbornu aktivnost koju su naznačili u svom zahtjevu za akreditacijom. Inače, zahtjev za posmatranje izbora u Bosni i Hercegovini, predstavnici međunarodnih posmatrača podnose Centralnoj izornoj komisiji BiH najkasnije do dana uoči održavanja izbora.

Međunarodni posmatrači imaju vrlo značajnu ulogu u odvijanju izbornog procesa, posebno kad su u pitanju eventualne primjedbe na uočena kršenja tijekom odvijanja izbornog procesa, kao i kod davanja ocjena o provedenim izbornim aktivnostima, odnosno davanja određenih prijedloga i sugestija kojima bi se unaprijedio izborni proces koji su, netom, posmatrali. Stoga, Centralna izborna komisija BiH, posebnu pažnju posvećuje promptnom razmatranju zahtjeva predstavnika međunarodnih posmatrača na njihovom akreditiranju. Međunarodni posmatrači preuzimaju akreditacije u sjedištu Centralne izborne komisije BiH; ul. Danijela Ozme br.7 u Sarajevu. Međunarodni posmatrači mogu imati neograničen broj akreditiranih posmatrača, mogu ih imati neograničeno, u isto vrijeme, na jednom biračkom mjestu, uz prilagođenost uslovima izborne aktivnosti koju posmatraju. Ukoliko smatraju potrebnim, međunarodni posmatrači mogu na svako mjesto koje je u fokusu njihovog posmatranja, uvesti i prevodioca.

1.3. Posmatrači političkih subjekata

Da ne bismo zbunjivali izborne posmatrače, potrebno je razjasniti što označava pojam „politički subjekt“. Prema članu 1.1a Izbornog zakona BiH, politički subjekt označava ili podrazumijeva političku stranku, koaliciju, listu nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata, ovjerene za učešće na izborima u skladu sa Izbornim zakonom BiH. Ako predstavnici političkih subjekata žele posmatrati izborne aktivnosti iz okvira rada Centralne izborne komisije ili Glavnog centra za brojanje, tada podnose zahtjev za akreditiranje posmatrača Centralnoj izbornoj komisiji. Centralna izborna komisija utvrđuje rok za podnošenje zahtjeva za akreditaciju posmatrača, kao i rok za rješavanje tih zahtjeva. Uz zahtjev za akreditiranje posmatrača, podnositelj zahtjeva je dužan priložiti vlastoručno potpisan obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasanja za svakog posmatrača koji se nalazi na listi predloženih posmatrača za akreditiranje.

Broj posmatrača koji politički subjekt može akreditirati je neograničen, s tim da samo jedan posmatrač pojedinog političkog subjekta može biti na jednom biračkom mjestu u isto vrijeme.

Politički subjekti mogu predložiti, odnosno imati svoje posmatrače samo u osnovnim izbornim jedinicama u kojima su ovjereni za predstojeće izbore, kao i za posmatrače u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine.

Također, politički subjekti mogu posmatrati, tj. imati posmatrače i na biračkim mjestima za glasanje u odsustvu, uz prethodno pribavljenu informaciju o lokacijama takvih biračkih mjesta određenih za glasanje u odsustvu.

Izborni posmatrači mogu, na zahtjev, posmatrati i rad mobilnih timova, uz obavezno dostavljanje rasporeda rada i posjeta mobilnih timova, koju im dostavlja izborna komisija.

10

1.4. Posmatrači udruženja

Kao prvo, potrebno je pojasniti šta označava pojam „udruženje“. Prema Izbornom zakonu BiH, a u kontekstu posmatranja izbora i izbornih aktivnosti, udruženje označava predstavnika, ili predstavnike nevladine organizacije. Oni svoje zahtjeve za akreditiranje u status posmatrača, podnose Centralnoj izbornoj komisiji BiH, naravno do roka koji utvrdi Centralna izborna komisija BiH. U zahtjevu za akreditaciju udruženje treba navesti koje izborne aktivnosti želi posmatrati, u kojim izbornim jedinicama, broj posmatrača, kao i druge kontakt podatke (adresa, broj telefona, faksa, e-mail).

Također, smatramo važnim spomenuti da predstavnik niti jednog udruženja ne može biti akreditiran za posmatranje izbora ako je to udruženje osnovao ili ga sponzorira politički subjekt, odnosno ako je uključeno u bilo kakve aktivnosti u ime ovjerenih političkih subjekata.

Predstavnik udruženja, na zahtjevu za akreditaciju, potpisuje izjavu da to udruženje, ispred koje je predložen, nije osnovano niti ga sponzorira politički subjekt, što je u skladu sa članom 17.4 Izbornog zakona BiH.

2. Upoznavanje sa izbornim procesom (temeljnim karakteristikama izbornog procesa u BiH)

2.1. Izborni sistem Bosne i Hercegovine

Ustavno-pravni sistem jedne demokratske države određuje, između ostalog, i model izbornog sistema u njoj. Složenost izbornog sistema, u svakoj demokratskoj državi, u tijesnoj je vezi sa složenošću ustavno-pravnog poretka u državi. Pojednostavljeno, izborni sistem jedne države predstavlja osnovnu polugu za uspostavu političkog sistema, čija provedba i primjena ima direktan uticaj na uspostavu demokratskih odnosa u toj državi i društvu.

Šta je, u stvari, izborni sistem? U najkraćem, pod pojmom izbornog sistema podrazumijeva se institucionalni modus unutar kojeg birači izražavaju svoje političke preferencije putem glasanja i unutar kojeg se glasovi birača pretvaraju u mandate.

Izborni sistem Bosne i Hercegovine, važno je znati, države sastavljene od dva entiteta i jednog distrikta, zasniva se na Aneksu III (Sporazum o izborima) i Aneksu IV (Ustav Bosne i Hercegovine) Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, te Izbornom zakonu Bosne i Hercegovine. U periodu od 1996. do 2000. godine, nadležnost za provedbu izbora u Bosni i Hercegovini imale su međunarodne organizacije, u prvom redu OSCE, koje su u ovom razdoblju organizirali i provodili izbore, a na temelju tzv. Izbornih Pravila i propisa, putem Privremene izborne komisije. Izborni zakon Bosne i Hercegovine, donešen 2001. godine, uslovio je uspostavu stalne Izborne komisije Bosne i Hercegovine, nadležne za njegovu provedbu a time i za organizaciju i provedbu svih narednih izbora u BiH. Izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH, 2006. godine, dolazi do prenosa ovlaštenja za provođenje izbora sa međunarodnih organizacija (OSCE-a) na domaće organe, odnosno na Centralnu izbornu komisiju BiH, kako se od tada naziva državna institucija nadležna za organizaciju i provedbu izbora u Bosni i Hercegovini. Od 2002. godine, Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine, u potpunosti je organizovala i provela šest (6) izbornih ciklusa; tri (3) izborna ciklusa (2002., 2006. i 2010.), provedena su za organe na nivou države, entiteta i kantona, i tri (3) izborna ciklusa (2004., 2008. i 2012.), za organe vlasti na lokalnom nivou, uključujući i Skupštinu Brčko Distrikta BiH. Također, zbog smrti predsjednika Republike Srpske, 2007. godine, provedeni su i prijevremeni izbori za predsjednika Republike u ovom entitetu.

Uvažavajući Ustav Bosne i Hercegovine, Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine uspostavljen je izborni sistem Bosne i Hercegovine, po kojem izbor tijela vlasti može biti neposredan (izbor od strane birača, neposrednim tajnim glasanjem) i posredan (izbor od strane članova već izabranog tijela vlasti).

Sa aspekta vrste izbornog sistema, utvrđenih zakonom, u Bosni i Hercegovini se primjenjuju dva (2) sistema i to:

- ❖ većinski sistem, ili sistem proste većine, i
- ❖ sistem proporcionalne zastupljenosti.

Izborni sistem Bosne i Hercegovine

Većinski sistem, ili sistem proste većine :

- Predsjedništvo BiH,
- Predsjednik i potpredsjednici RS,
- Gradonačelnici gradova,
- Načelnici općina.

Sistem proporcionalne zastupljenosti :

- Zastupnički dom PS BiH,
- Zastupnički dom P FBiH,
- Narodna Skupština RS,
- Gradska vijeća/Skupštine gradova,
- Općinska vijeća/Skupštine općina

Shema 1. Prikaz izbornog sistema u Bosni i Hercegovini

12

Za većinski sistem, ili sistem proste većine, karakteristično je da pobjednik osvaja sve, a isti se primjenjuje pri izboru članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, predsjednika Republike Srpske, gradonačelnike i načelnike općina, kao i kod izbora predstavnika nacionalnih manjina. Sistem proporcionalne zastupljenosti primjenjuje se kod izbora Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Zastupničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, Narodne skupštine Republike Srpske, kantonalnih skupština, skupštine Brčko Distrikta, gradskih vijeća/skupština gradova i općinskih vijeća/skupština općina.

Kod primjene sistema proporcionalne zastupljenosti primjenjuje se Saint-Lagueova metoda za preračun glasova u mandate, diobom ukupnog broja osvojenih glasova sa neparnim brojevima 1,3,5,7,9 i.t.d.

Da bi politički subjekti sudjelovali u raspodjeli mandata, moraju preći izborni prag od 3%, odnosno moraju osvojiti više od 3% ukupnog broja važećih glasova u izornoj jedinici u kojoj se kandiduju za određeni nivo vlasti.

Značajno obilježje izbornog sistema u Bosni i Hercegovini predstavlja postojanje, odnosno dodjelu tzv. kompenzacijskih mandata i to onim političkim subjektima koji nisu osvojili nijedan mandat, ili su osvojili nesrazmjeran broj redovnih mandata u odnosu na postignute izborne rezultate, a koji su prešli zakonom utvrđeni izborni prag od 3% u zbiru rezultata u svim višečlanim izbornim jedinicama. Kompenzacijski mandati se dodjeljuju samo za popunu ukupnog utvrđenog broja mandatnih, odnosno zastupničkih mjesta u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, Zastupničkom domu Parlamenta Federacije BiH i Narodnoj skupštini Republike Srpske.

Posebno obilježje izbornog sistema u Bosni i Hercegovini predstavljaju otvorene kandidatske liste pri čemu postoji zakonska obaveza za političke subjekte da liste koje kandidiraju moraju sadržavati najmanje 1/3 manje zastupljenog spola, po utvrđenom pravilu; od prva dva kandidata jedan je predstavnik manje zastupljenog spola, među prvih 5 kandidata najmanje 2 su manje zastupljenog spola, između 7 kandidata 3 su kandidata manje zastupljenog spola, itd.

Po pitanju mandata, isti u izbornom sistemu Bosne i Hercegovine ima karakter slobodnog mandata, pri čemu ulaskom u parlament zastupnik ne predstavlja samo posebne interese političkog subjekta koji ga je kandidovao, zastupnik postaje odgovoran vlastitoj savjesti te time postaje zastupnik općeg dobra. Ovakva postavka je utemeljena odredbom Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, u kojem se eksplicite kaže da mandat pripada izabranom nosiocu mandata. Naravno, vrlo često se dešava, kao i u mnogim državama, da se ova zakonska norma relativizira i omeđuje „stranačkom prisilom“ ili tzv. discipliniranjem pri glasanju u zakonodavnom tijelu.

Organ	Način izbora	Broj članova	Izborni sistem	Broj izbornih jedinica
Predsjedništvo BiH	Neposredno	3	Većinski	2 izborne jedinice (FBiH i RS)
Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH	Neposredno	42	Sistem proporcionalne zastupljenosti	8 višočlanih izbornih jedinica (5 iz FBiH i 3 iz RS)
Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH	Posredno (Dom naroda P FBiH 10 članova i NS RS 5 članova)	15	Sistem proporcionalne zastupljenosti	2 izborne jedinice (FBiH i RS)
Predsjednik FBiH	Posredno (u PFBiH)	1 (2 potpredsjednika)	Većinski sistem	1 izborna jedinica
Predsjednik RS	Neposredno	1 (2 potpredsjednika)	Većinski sistem	1 izborna jedinica
Predstavnički dom Parlamenta FBiH	Neposredno	98	Sistem proporcionalne zastupljenosti	12 višočlanih izbornih jedinica
Dom naroda Parlamenta FBiH	Posredno (u 10 Kantona)	58	Sistem proporcionalne zastupljenosti	10 izbornih jedinica
Narodna skupština RS	Neposredno	83	Sistem proporcionalne zastupljenosti	6 višočlanih izbornih jedinica
Vijeće naroda RS	Posredno (u NS RS)	28	Sistem proporcionalne zastupljenosti	1 izborna jedinica
Kantoni	Neposredno	21-35	Sistem proporcionalne zastupljenosti	Svaki kanton-1 izborna jedinica
Gradonačelnik	Posredno/neposredno	8	Većinski sistem	Svaki grad-1 izborna jedinica
Načelnik	Neposredno	139	Većinski sistem	Svaka općina-1 izborna jedinica
Općinska vijeća/ skupštine općina/ skupštine grada	Neposredno	11-35	Sistem proporcionalne zastupljenosti	Svaka općina-1 izborna jedinica, osim Grada Mostara-7 izbornih jedinica

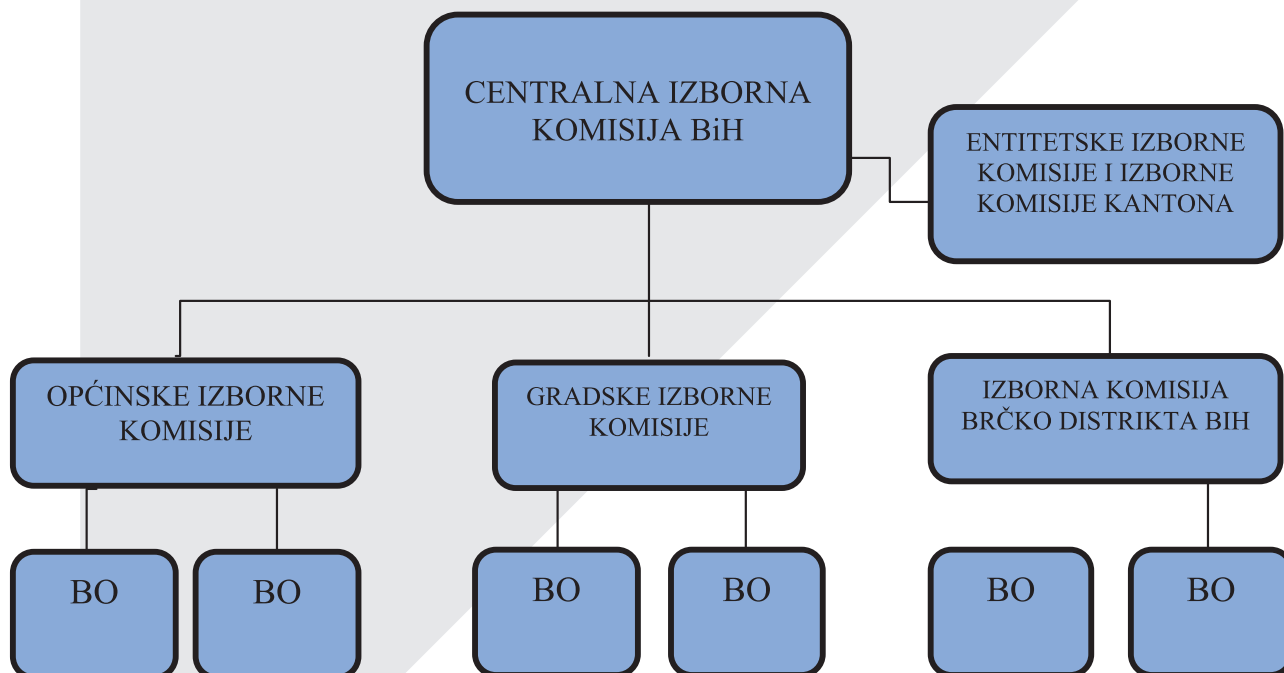
Tabela 1. Prikaz načina izbora i broja članova tijela vlasti u BiH

2.2. Izborna administracija

Izbornu administraciju u Bosni i Hercegovini čine izborne komisije i birački odbori. Izborne komisije su: Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine, općinske izborne komisije, gradske izborne komisije i Izborna komisija Brčko Distrikta BiH. Pored navedenih komisija, Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine utvrđena je mogućnost uspostavljanja i izbornih komisija entiteta i kantona.

Osnovna karakteristika izborne administracije u Bosni i Hercegovini je neovisnost i nepristrasnost u radu. Članovi izbornih komisija i biračkih odbora su osobe sa odgovarajućom stručnošću i znanjem u provedbi izbora. Mandat članova izborne komisije traje sedam (7) godina.

14

Shema 2. Prikaz uređenja izborne administracije u Bosni i Hercegovini

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine pripada kategoriji stalne izborne administracije, a koja je nezavisna i nepristrasna u svom radu i u odnosu prema izvršnoj vlasti, te je podložna pravosudnom nadzoru. Centralnu izbornu komisiju Bosne i Hercegovine čini sedam (7) članova, od kojih su dva (2) člana iz reda bošnjačkog naroda, dva (2) iz reda srpskog naroda, dva (2) iz reda hrvatskog naroda i jedan (1) član je iz reda tzv. ostalih. Izbor članova Centralne izborne komisije vrši se putem javnog natječaja, a imenovanje vrši Zastupnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Predsjednik Centralne izborne komisije BiH se bira iz reda članova Centralne izborne komisije BiH i biraju ga članovi iste na mandat od 21-og mjeseca, prema redoslijedu utvrđenim Zakonom i Poslovnikom o radu Centralne izborne komisije.

Za potrebe obavljanja operativno-tehničkih poslova Centralne izborne komisije, formiran je Sekretarijat Centralne izborne komisije.

Općinske i gradske izborne komisije, kao i Izborna komisija Brčko Distrikta BiH, imenuju se od strane općinskih i gradskih vijeća, odnosno skupština općina i gradova i Skupštine Brčko Distrikta BiH, uz saglasnost Centralne izborne komisije BiH, putem javnog poziva. Članovi izbornih komisija dužni su se stručno osposobljavati i usavršavati, te se u tu svrhu organizuju stručni seminari, obuke, konferencije i dr. Zakonom su jasno definisani uslovi koje kandidat za člana izborne komisije mora ispunjavati da bi bio izabran, po zakonom utvrđenoj proceduri.

U zavisnosti od broja birača, općinske i gradske izborne komisije broje tri (3), pet (5) ili sedam (7) članova.

Najnižu, ali vrlo važnu kariku izborne administracije u Bosni i Hercegovini, koja vrši aktivnosti na biračkom mjestu i koja vrši prebrojavanje glasačkih listića, čine birački odbori. Također, u zavisnosti od broja birača na biračkom mjestu, birački odbor čine tri (3) ili pet (5) članova, od kojih je jedan (1) predsjednik biračkog odbora. Članovi biračkog odbora imaju svoje zamjenike. Izbor članova biračkih odbora vrši se putem žrijeba. Pravo predlaganja za članove biračkih odbora imaju svi politički subjekti koji imaju ovjerene kandidatske liste u određenoj izbornoj jedinici. Članovi biračkih odbora moraju zadovoljavati određene kvalifikacije i stručnost u provedbi izbora. Također, svi članovi biračkih odbora moraju prisustvovati obuci koja se sastoji od teoretskog i praktičnog dijela. Nakon završene obuke, kandidati za članove biračkih odbora polažu test provjere znanja, što je preduslov za njihovo imenovanje.

2.3. Centralni birački spisak i upis birača u CBS

Centralni birački spisak je službeni dokument koji sadrži imena svih državljana s biračkim pravom. Centralni birački spisak u Bosni i Hercegovini sačinjava se i vodi na osnovu podataka iz službenih evidencija o prebivalištu i boravištu državljana Bosne i Hercegovine koje vodi nadležno državno tijelo, zatim drugih javnih isprava i službenih evidencija o državljanima Bosne i Hercegovine koje vodi Centralna izborna komisija BiH, kao i podataka koje dostave građani izravnim putem.

Centralni birački spisak se vodi i obrađuje u elektronskoj formi. Da bi osoba bila upisana u Centralni birački spisak, neophodno je sljedeće :

- ❖ da ima osamnaest (18) godina,
- ❖ da ima državljanstvo Bosne i Hercegovine i
- ❖ da ima prebivalište u Bosni i Hercegovini.

Centralni birački spisak ne sadrži imena državljana BiH koji su pravomoćnom odlukom nadležnog tijela lišeni potpune poslovne sposobnosti. Ako se takvoj osobi, također, pravomoćnom odlukom nadležnog tijela vrati poslovna sposobnost, biti će ponovno upisana u Centralni birački spisak.

Evidencija Centralnog biračkog spiska sadrži sljedeće podatke o državljanima BiH koji imaju biračko pravo:

- ❖ prezime i ime i ime jednog roditelja,
- ❖ datum rođenja,
- ❖ jedinstveni matični broj,
- ❖ spol,
- ❖ naziv općine gdje birač ima prebivalište,
- ❖ adresa prebivališta odnosno boravišta (ulica, kućni broj i mjesto),
- ❖ naziv općine odnosno izborne jedinice za koju osoba ima pravo glasa,
- ❖ biračka opcija,
- ❖ biračko mjesto,
- ❖ datum prijave prebivališta ili boravišta i
- ❖ rubrika „napomena“.

000 - NEUM / HEUM

174A005 – NEUM 1 / HEUM 1

P.B. R.B.	PREZIME (IME JEDNOG RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА) ИМЕ	Spol Пол	JMB ЈМБ	POTPIS ПОТПИС
18.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	M М		
19.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	Ž Ж		
20.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	M М		
21.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	Ž Ж		
22.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	M М		
23.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	Ž Ж		
24.	...		...	...
25.				

Ukupan broj birača na biračkom mjestu / Укупан број бирача на бирачком мјесту: 25

Shema 3. Izgled CBS-a

16

U Centralnom biračkom spisku postoje sljedeće kategorije upisanih birača :

- ❖ birači koji glasaju na redovnim biračkim mjestima,
- ❖ raseljene osobe,
- ❖ izbjegle osobe (osobe koje žive) izvan Bosne i Hercegovine.

Upis birača u Centralni birački spisak, koji glasaju na redovnom biračkom mjestu, vrši se automatski, sistemom tzv. pasivne registracije birača. Navedeni sistem registracije podrazumijeva da su svi državljani BiH koji posjeduju osobnu kartu, izdatu od strane nadležnog državnog tijela, automatski upisani kao birači u CBS.

Upis raseljenih osoba u Centralni birački spisak vrši se na osnovu podataka dostavljenih od strane nadležnog ministarstva koje vodi evidenciju o raseljenim osobama.

U dijelu upisa birača u Centralni birački spisak za osobe koje glasaju izvan Bosne i Hercegovine, zadržan je sistem tzv. aktivne registracije. Takav sistem podrazumijeva osobnu prijavu državljanina BiH izvan zemlje i to za svaki izborni ciklus, uz predočavanje relevantne dokumentacije.

Smatram potrebnim spomenuti činjenicu da je prelaskom sa sistema aktivne na pasivnu registraciju birača, koji glasaju na redovnim biračkim mjestima, u periodu od 2005. do 2012.godine, došlo do povećanja biračkog tijela za skoro jedan (1) milion birača, ili oko 30%.

Na općim izborima 2010.godine, prvi put je organizovano glasanje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima (DKP-ima) BiH u inostranstvu.

2.4. Provođenje izbora i utvrđivanje izbornih rezultata

Na Zakonom utvrđen dan izbora, glasanje se provodi na biračkim mjestima koje određuje općinska, odnosno gradska izborna komisija, najkasnije šezdeset pet (65) dana prije dana održavanja izbora. Pod biračkim mjestom i njegovom okolinom, u smislu Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, smatra se biračko mjesto kao i prostor u krugu od pedeset (50) metara od ulaza u zgradu u kojoj se nalazi biračko mjesto. Na jednom biračkom mjestu ne može biti više, u pravilu, od jedne hiljade (1.000) upisanih birača.

U zavisnosti od kategorije birača koji ostvaruju biračko pravo, postoje :

- ❖ redovna biračka mjesta,
- ❖ biračka mjesta za glasanje u odsustvu,
- ❖ biračka mjesta za glasanje na nepotvrđenim glasačkim listićima.

Prostor koji je određen za biračko mjesto ne može se nalaziti u vjerskom objektu, zgradi organa vlasti, zgradi koja je vlasništvo političke stranke ili u kojoj je sjedište političke stranke, zgradi koja je korištena kao mjesto za mučenje ili zlostavljanje, ili mjestu gdje se poslužuje ili konzumira alkohol.

Na biračkom mjestu radi birački odbor koji se sastoji od predsjednika, članova i zamjenika članova biračkog odbora. Tokom procesa glasanja vodi se zapisnik o radu biračkog odbora; o svemu što je u vezi sa glasanjem kao i o drugim događajima na biračkom mjestu i njegovoj okolini, od otvaranja biračkog mjesta do utvrđivanja izbornih rezultata. U zapisnik se, između ostalog, upisuju podaci o svim akreditiranim posmatračima na tom biračkom mjestu.

Prije početka glasanja, birački odbor će, u prisustvu akreditiranih posmatrača:

- ❖ izložiti prazne glasačke kutije i zapečatiti ih,
- ❖ prebrojati i upisati u odgovarajuće obrasce ukupan broj birača za biračko mjesto na osnovu izvoda iz Centralnog biračkog spiska i
- ❖ prebrojati i upisati u odgovarajuće obrasce ukupan broj svih glasačkih listića koji su zaprimljeni za to biračko mjesto.

Glasanje traje neprekidno tokom dana, sa početkom u 07,00 sati i završetkom u 19,00 sati. Ako dođe do narušavanja reda, predsjednik biračkog odbora može prekinuti glasanje dok se ne uspostavi red, a sve se unosi u zapisnik o radu biračkog odbora. Biračko mjesto se zatvara u 19,00 sati, a biračima koji čekaju u redu na biračkom mjestu u vrijeme zatvaranja istog biti će dozvoljeno da glasaju.

Birački odbor počinje utvrđivati rezultate glasanja nakon završetka procesa glasanja i zatvaranja biračkog mjesta.

Po utvrđivanju rezultata glasanja po političkim subjektima, broje se pojedinačni glasovi za svakog kandidata na kandidatskoj listi.

Nakon izvršenog prebrojavanja, birački odbor unosi u odgovarajuće obrasce sljedeće podatke:

- ❖ ukupan broj glasova,
- ❖ ukupan broj važećih glasova za svaku političku stranku, koaliciju, listu nezavisnih kandidata i nezavisnog kandidata,
- ❖ ukupan broj glasova za svakog pojedinačnog kandidata na kandidatskoj listi,
- ❖ ukupan broj nevažećih glasačkih listića, i to brojčano one koji su nevažeći jer nisu popunjeni kao i brojčano one koji su nevažeći jer su pogrešno popunjeni, ukupan broj upropaštenih glasačkih listića, ukupan broj nepotvrđenih glasačkih listića koji se nalaze u glasačkoj kutiji, ako ih ima,
- ❖ ukupan broj neiskorištenih glasačkih listića.

Utvrđivanje rezultata izbora u Bosni i Hercegovini za birače na redovnim biračkim mjestima obavlja se od strane biračkih odbora, dok utvrđivanje rezultata za birače koji su glasali u odsustvu i putem pošte vrši Glavni centar za brojanje u Sarajevu.

Nakon utvrđivanja rezultata glasanja birački odbor odmah, a najkasnije dvanaest (12) sati nakon zatvaranja biračkog mjesta, dostavlja nadležnoj općinskoj ili gradskoj izbornoj komisiji rezultate glasanja sa svim pratećim obrascima i materijalom sa biračkog mjesta, te obrasce javno izlaže na biračkom mjestu.

Nakon što od biračkih odbora dobiju svu dokumentaciju i materijale za izbore, općinske i gradske izborne komisije utvrđuju objedinjene zbirne rezultate glasanja za organe na svim nivoima, te o tome sačinjavaju zapisnik koji podnose Centralnoj izbornoj komisiji BiH u roku od dvadeset četiri (24) sata nakon zatvaranja biračkih mjesta, a jedan primjerak javno izlažu kako bi javnost imala uvida u iste.

Centralna izborna komisija BiH objavljuje objedinjene preliminarne rezultate 24 sata nakon zatvaranja biračkih mjesta.

Nakon što Centralna izborna komisija BiH utvrdi i objavi izborne rezultate, općinska, odnosno gradska izborna komisija, ovjereni politički subjekt, grupa od pedeset (50) građana sa određenog biračkog mjesta, te akreditirani posmatrač na biračkom mjestu mogu podnijeti zahtjev za ponovno brojanje glasačkih listića na biračkom mjestu.

Centralna izborna komisija BiH potvrđuje rezultate svih izbora obuhvaćenih Izbornim zakonom BiH, istekom roka za podnošenje prigovora ili žalbe, odnosno nakon pravomoćnosti odluke, u roku od trideset (30) dana od dana održavanja izbora.

2.5. Zaštita izbornog prava

18

Zaštitu izbornog prava osiguravaju izborne komisije i Apelacioni odjel Suda Bosne i Hercegovine. Svaki birač ili politički subjekt, čije je pravo, ustanovljeno Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine, povrijeđeno, može izbornoj komisiji uložiti prigovor najkasnije u roku od 48 sati od učinjene povrede.

Općinska izborna komisija ima prvostepenu nadležnost za odlučivanje po prigovorima uloženim zbog povreda pravila ponašanja, naravno, na teritoriju svoje općine, koji se odnose na:

- ❖ nošenje i pokazivanje oružja na političkim skupovima, biračkim mjestima i njihovoj okolini,
- ❖ ometanje skupova drugih političkih stranaka, odnosno subjekata, uz prijetnju i pokazivanjem oružja ili na drugi način, ili poticanja drugih na takve aktivnosti,
- ❖ obećavanje novčane nagrade s ciljem dobijanja podrške birača, ili upućivanje prijetnji pristalicama drugih političkih subjekata,
- ❖ poticanje na glasanje osobe koja nema pravo glasa, poticanje osoba da glasaju više puta na istim izborima ili da glasaju u ime druge osobe.

Prigovor koji je podnijela neovlaštena osoba, ili ako prigovor nije pravovremeno podnesen, odbacuje se.

Na odluke izbornih komisija može se uložiti žalba Centralnoj izbornoj komisiji u roku od 48 sati od prijema prvostepene odluke ili rješenja.

Centralna izborna komisija BiH ima prvostepenu nadležnost za odlučivanje po prigovorima uloženim zbog povreda pravila izbornog procesa, izbornih prava, povrede poglavlja 16 Izbornog zakona BiH (Mediji u izbornoj kampanji) učinjene od političkog subjekta, te povrede koje se odnose na:

- ❖ sprečavanje novinara da obavljaju svoj posao u skladu sa pravilima profesije i izbornim pravilima,
- ❖ korištenje jezika (vokabulara) koji bi nekoga mogao navesti ili potaći na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljivanje ili upotreba slika, simbola, audio i video zapisa, SMS poruka, internet komunikacije ili drugih oblika komunikacije koji mogu tako djelovati,
- ❖ lažno predstavljanje u ime bilo kojeg političkog subjekta i
- ❖ korištenje domaćih i međunarodnih sredstava komunikacije s ciljem uticaja na birače.

Centralna izborna komisija BiH, kada odlučuje po službenoj dužnosti ili kada odlučuje po prigovorima i žalbama, ima ovlasti da naredi izornoj komisiji, centru za birački spisak ili biračkom odboru da poduzmu mjere kojima se otklanjaju utvrđene nepravilnosti. Centralna izborna komisija BiH, takođe, ima ovlasti da izrekne sljedeće sankcije :

- ❖ novčanu kaznu koja ne prelazi 10.000 KM,
- ❖ uklanjanje imena kandidata sa kandidatske liste ako se utvrdi da je kandidat osobno odgovoran za učinjenu povredu,
- ❖ poništenje ovjere političkog subjekta i
- ❖ zabranu angažovanja određenoj osobi da radi na biračkom mjestu, u centru za birački spisak, u općinskoj izornoj komisiji ili drugoj izornoj komisiji uspostavljenoj u skladu sa Izbornim zakonom BiH.

Ako izborna komisija smatra da je učinjeno kazneno djelo koje se odnosi na povredu izbornog procesa, dužna je da takvo djelo prijavi nadležnom tužiteljstvu.

Apelacioni odjel Suda Bosne i Hercegovine nadležan je da rješava takva djela po žalbama na odluke Centralne izborne komisije BiH. Žalba se podnosi Apelacionom odjelu Suda Bosne i Hercegovine u roku od dva dana od dana primitka odluke Centralne izborne komisije BiH, kojom je odlučeno o primjeni Izbornog zakona BiH.

Apelacioni odjel Suda Bosne i Hercegovine, kada odlučuje o primjeni ovog zakona, dužan je donijeti odluku po uloženoj žalbi u roku od tri dana od dana primitka žalbe.

19

3. Zakonski i podzakonski akti

3.1. Izorno zakonodavstvo na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta BiH

Temeljni zakon za organizaciju i provedbu izbora u Bosni i Hercegovini, predstavlja Izborni zakon Bosne i Hercegovine. Potrebno je spomenuti da su prvi poslijeratni izbori u Bosni i Hercegovini, 1996.godine, kao i svi ostali, do 2002.godine, organizovani i provedeni u organizaciji Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, po tzv. Privremenim pravilima organizacije izbora u Bosni i Hercegovini, a na temelju Aneksa III, Sporazum o izborima, jednog aneksa Daytonskog mirovnog sporazuma.

Vrlo važan aneks ovog sporazuma bio je i Aneks IV, koji je predstavljao Ustav Bosne i Hercegovine, temeljem kojeg, ili u skladu sa kojim je sačinjen Izborni zakon Bosne i Hercegovine, po kojem su, od 2002.godine organizovani i provedeni izborni ciklusi u Bosni i Hercegovini.

Izborni zakon Bosne i Hercegovine imao je do danas 17 izmjena i dopuna, objavljenih u „Službenom glasniku BiH“, kako slijedi: „Službeni glasnik BiH“, br.23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 04/04, 20/04, 25/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10).

Pored člana 1.1 Izbornog zakona, na državnom nivou, kojim se uređuje izbor poslanika Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, te

utvrđuju principi koji važe za izbore na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, za organizaciju i provedbu izbora u Bosni i Hercegovini, relevantni su takođe i sljedeći zakonski akti:

Izborni zakon Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.34/02, 35/03, 24/04, 19/05 i 24/12), zatim, Zakon o izboru, prestanku mandata, opozivu i zamjeni načelnika općina u Federaciji Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj 17/08), i Izborni zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, broj 17/08).

3.2. Pravilnici, instrukcije, uputstva . . .

Pored navedenih zakonskih propisa, po kojima se organizuju i provode izbori u Bosni i Hercegovini, na svim nivoima vlasti, za provedbu istih, relevantni su i sljedeći podzakonski akti koje je, u skladu sa svojim ovlaštenjima i nadležnostima, propisala, usvojila i stavila u upotrebu, Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine. Radi se o sljedećim podzakonskim aktima:

Pravilnik o vođenju Centralnog biračkog spiska (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10).

Pravilnik o načinu provođenja izbora u BiH (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10, 71/10, 22/11 i 61/12),

Pravilnik o organizaciji Glavnog centra za brojanje, načinu verifikacije i brojanja glasačkih listića (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10),

Pravilnik o medijskom predstavljanju političkih subjekata u periodu od dana raspisivanja do dana održavanja izbora (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10),

Pravilnik o načinu provođenja izbora u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 63/10 i 71/10),

Pravilnik o prijavi i ovjeri političkih subjekata, udruženja i grupa za učešće na neposrednim izborima u BiH (objavljen u „Službenom glasniku BiH“ broj 35/12),

Uputstvo o vrstama, načinu i rokovima za određivanje biračkih mjesta (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10),

Uputstvo o utvrđivanju kvalifikacija broja i imenovanje članova općinske izborne komisije, gradskih izbornih komisija i Izborne komisije Brčko Distrikta BiH (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 9/10, 37/10, 74/11 i 61/12),

Uputstvo o procedurama za rješavanje po prigovorima i žalbama podnesenim Centralnoj izbornoj komisiji BiH i izbornim komisijama (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10, 53/10 i 61/12),

Uputstvo o dodjeli i prestanku mandata (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10, 71/10, 2/11 i 43/11),

Uputstvo o izgledu i načinu ispunjavanja obrazaca izjave o imovinskom stanju (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10),

Uputstvo o uslovima i procedurama za akreditiranje izbornih posmatrača (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10 i 63/10),

Uputstvo o postupku provedbe posrednih izbora zakonodavnih organa vlasti u BiH (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 83/10 i 94/10),

Instrukcija o provedbi člana 5.10, 5.11, 5.16 i 7.4 Izbornog zakona BiH (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 63/10).

POGLAVLJE II
PRAVA I DUŽNOSTI
IZBORNIH POSMATRAČA

21

4. Akreditiranje i edukacija

4.1. Zahtjevi za akreditaciju

Izborne aktivnosti mogu posmatrati samo akreditirani posmatrači. Centralna izborna komisija BiH i izborne komisije akredituju posmatrače.

Centralna izborna komisija akredituje posmatrača za posmatranje rada:

- a) Centralne izborne komisije BiH,
- b) Glavnog centra za brojanje i,
- c) Biračkih mjesta u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH (u daljnjem tekstu: DKPBiH).

Prijave za akreditiranje posmatrača Centralnoj izornoj komisiji BiH mogu dostaviti:

- ❖ politički subjekti¹
- ❖ udruženja²
- ❖ međunarodne organizacije³.

Izborne komisije akredituju samo posmatrače političkih subjekata za posmatranje rada:

- a) izborne komisije,
- b) centra za birački spisak, i
- c) biračkih mjesta.

Zahtjevi za akreditiranje posmatrača moraju biti podneseni na obrascu koji propiše Centralna izborna komisija BiH.

Centralna izborna komisija BiH utvrđuje rok za podnošenje zahtjeva za akreditiranje posmatrača i rok za rješavanje po zahtjevima za akreditiranje posmatrača.

4.2. Zahtjev za akreditiranje posmatrača političkih subjekata

Uz zahtjev za akreditiranje, politički subjekti dostavljaju popunjenu listu predloženih posmatrača koja sadrži:

- ❖ ime i prezime
- ❖ broj važeće lične karte
- ❖ jedinstveni matični broj posmatrača.

¹ **Politički subjekt** označava političku stranku, nezavisnog kandidata, koaliciju ili listu nezavisnih kandidata ovjerenu za učešće na izborima u skladu sa Izbornim zakonom BiH. Pod nezavisnim kandidatom u smislu ovog uputstva podrazumijeva se i kandidat kojeg je predložilo udruženje, odnosno drugi registrirani organizirani oblik djelovanja nacionalnih manjina i grupa od najmanje 40 građana koji imaju biračko pravo i učestvuju na izborima u smislu člana 13.14 Izbornog zakona BiH (u daljnjem tekstu: kandidat s posebne liste kandidata pripadnika nacionalnih manjina).

² **Udruženje** označava predstavnika nevladine organizacije.

³ **Međunarodna organizacija** označava stranu vladu, međunarodne organizacije i međunarodne nevladine organizacije.

Uz zahtjev za akreditiranje podnosilac je dužan priložiti svojeručno potpisan obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasanja za svakog posmatrača koji se nalazi na listi predloženih posmatrača za akreditiranje. Na zahtjev organa za provođenje izbora akreditirani posmatrač dužan je predložiti obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasanja.

Posmatrač ne može biti lice:
koje je kandidat na predstojećim izborima,
čija je kandidatura na predstojećim izborima odbijena ili je njegovo ime naknadno skinuto s liste kandidata,
kojem je Centralna izborna komisija BiH izrekla sankciju zabrane rada u biračkom odboru, u Centru za birački spisak ili u izbornoj komisiji,
koje je predložio politički subjekt koji nije ovjeren za učešće na izborima,
koje je član biračkog odbora,
koje je u izvršnoj ili zakonodavnoj vlasti u izbornoj jedinici za nivo za koji se bira.

Broj posmatrača koje politički subjekti mogu akreditirati je neograničen, ali politički subjekt može imati samo jednog posmatrača u isto vrijeme na jednom izbornom mjestu.

Politički subjekti mogu predložiti svoje predstavnike za posmatrače samo u osnovnim izbornim jedinicama koje pripadaju izbornim jedinicama za koje se kandiduju, kao i za posmatrače u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine.

Politički subjekti mogu imati posmatrače na biračkim mjestima za glasanje u odsustvu, i to na biračkom mjestu na kojem se u izvodu iz Centralnog biračkog spiska nalaze birači koji će glasati za izbornu jedinicu u kojoj se politički subjekt kandiduje.

Politički subjekti sami snose odgovornost da od Centralne izborne komisije BiH traže informaciju o lokacijama biračkih mjesta za glasanje u odsustvu, koja se nalaze u drugim osnovnim izbornim jedinicama. Politički subjekti će kontaktirati izbornu komisiju osnovne izborne jedinice u kojoj se nalazi biračko mjesto za glasanje u odsustvu radi akreditiranja svojih posmatrača.

Izborne komisije obavezno dostavljaju akreditiranim posmatračima raspored rada i posjeta mobilnog tima i osiguravaju, na zahtjev akreditiranog posmatrača, posmatranje rada mobilnog tima.

4.3. Zahtjev za akreditiranje udruženja

Predstavnici udruženja podnose Centralnoj izbornoj komisiji BiH zahtjev za akreditiranje posmatrača za posmatranje rada Centralne izborne komisije BiH, Glavnog centra za brojanje, izborne komisije, Centra za birački spisak i biračkih mjesta.

U zahtjevu za akreditiranje udruženje navodi:

- ❖ izborne aktivnosti koje želi posmatrati,
- ❖ kontakt podatke (adresu, broj telefona, broj faksa i e-mail),
- ❖ osnovne izborne jedinice u kojima želi posmatrati izborne aktivnosti,
- ❖ broj posmatrača,

te dostavlja sljedeće priloge:

- ❖ listu imena predloženih posmatrača, koja sadrži ime i prezime, broj važeće lične karte i jedinstveni matični broj posmatrača,

- ❖ izvod o upisu udruženja u registar udruženja kod nadležnog organa, koji ne može biti stariji od 60 dana,
- ❖ obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasanja.

Udruženje podnosi poseban zahtjev za svaku osnovnu izbornu jedinicu u kojoj želi posmatrati izborne aktivnosti.

Lista akreditiranih posmatrača iz udruženja koje je Centralna izborna komisija BiH akreditirala, dostavlja se svim izbornim komisijama koje izdaju akreditaciju i dostavljaju listu akreditiranih posmatrača na sva biračka mjesta u osnovnoj izornoj jedinici na koju se zahtjev odnosi.

Prilikom preuzimanja akreditacije predstavnik udruženja mora dostaviti potpisan obrazac pravila ponašanja i izjave o poštivanju tajnosti glasanja da bi mu bila izdata akreditacija.

VAŽNO

- Udruženje ne može biti akreditirano ako ga je osnovao ili ga sponzorira politički subjekt i ako je uključeno u bilo kakve aktivnosti u ime ovjerenih političkih subjekata.
- Predstavnik udruženja na zahtjevu za izdavanje akreditacije potpisuje izjavu da ga nije osnovao niti ga sponzorira politički subjekt, u skladu s članom 17.4 stav (1) tačka 1 Izbornog zakona BiH.

4.4. Zahtjev za akreditiranje međunarodnih posmatrača

Predstavnici međunarodnih posmatrača podnose zahtjev za posmatranje izbora u Bosni i Hercegovini Centralnoj izornoj komisiji BiH.

U zahtjevu za akreditiranje predstavnik međunarodnih posmatrača navodi:

- ❖ izborne aktivnosti koje želi posmatrati,
- ❖ kontakt podatke (adresu, broj telefona, broj faksa i e-mail),
- ❖ osnovne izborne jedinice u kojima želi posmatrati izborne aktivnosti,
- ❖ broj posmatrača,

te dostavlja sljedeće priloge:

- ❖ listu imena predloženih posmatrača koja sadrži ime i prezime, naziv države koja je izdala pasoš i broj pasoša,
- ❖ obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasanja.

VAŽNO

- Centralna izborna komisija BiH akredituje i izdaje akreditaciju predstavnicima međunarodnih posmatrača za posmatranje bilo koje izborne aktivnosti.
- Međunarodni posmatrači preuzimaju akreditacije u Centralnoj izornoj komisiji BiH, ul. Danijela Ozme br. 7, 71000 Sarajevo.
- Međunarodni posmatrači mogu imati neograničen broj akreditiranih posmatrača.
- Broj posmatrača koje međunarodni posmatrači mogu imati u isto vrijeme na jednom izbornom mjestu nije ograničen, ali se mora prilagoditi uslovima izborne aktivnosti.
- Međunarodni posmatrač može na svako mjesto na kojem posmatra izbornu aktivnost sa sobom uvesti i prevodioca.

4.5. Zahtjev za akreditiranje posmatrača u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine

Predstavnici političkih subjekata i udruženja podnose zahtjev za akreditiranje svojih posmatrača za posmatranje izbora na biračkom mjestu određenom za glasanje državljana Bosne i Hercegovine u DKP-u Centralnoj izbornoj komisiji BiH neposredno ili posredstvom DKP-a BiH.

U zahtjevu za akreditiranje navodi:

- ❖ izborne aktivnosti koje želi posmatrati,
- ❖ kontakt podatke (adresu, broj telefona, faksa i e-mail),
- ❖ naziv DKP-a BiH,
- ❖ broj posmatrača,

te dostavlja sljedeće priloge:

- ❖ listu imena predloženih posmatrača koja sadrži ime i prezime, broj važeće lične karte, naziv države koja je izdala pasoš, broj pasoša i jedinstveni matični broj,
- ❖ obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasanja.

VAŽNO

- Akreditirani posmatrači preuzimaju akreditacije u Centralnoj izbornoj komisiji BiH ili u DKP-u BiH određenom za glasanje.

26

4.6. Donošenje odluka od strane nadležnih tijela izborne administracije

Centralna izborna komisija BiH i izborna komisija odlukom će odbiti ili odbaciti zahtjev za izdavanje akreditacije ili akreditiranje posmatrača u sljedećim slučajevima:

- ❖ ako nije podnesen u rokovima koje je utvrdila Centralna izborna komisija BiH
- ❖ ako je dostavljena nekompletna dokumentacija
- ❖ ako ovlašteno lice nije podnijelo zahtjev
- ❖ ako je određeno lice već predloženo, odnosno ako ga je akreditirao drugi politički subjekt ili udruženje.

Posmatrač kojem je izborna komisija odbila zahtjev za izdavanje akreditacije može u roku od tri (3) dana od dana prijema odluke podnijeti prigovor Centralnoj izbornoj komisiji BiH.

Na odluku kojom je Centralna izborna komisija BiH odbacila ili odbila zahtjev za akreditaciju, politički subjekt i udruženje ima pravo podnijeti žalbu posredstvom Centralne izborne komisije BiH Apelacionom odjelu Suda BiH.

4.7. Edukacija izbornih posmatrača

Politički subjekti, udruženja i međunarodne organizacije dužni su educirati akreditirane posmatrače o pravilima ponašanja i rada posmatrača, bez obzira koju izbornu aktivnost posmatraju. Naime, dosadašnja iskustva su pokazala da posmatrači nisu imali dovoljno znanja, kako o izbornom procesu u Bosni i Hercegovini, tako i o svojim pravilima rada i ponašanja.

4.8. Pravila ponašanja i rada

Prilikom obavljanja svojih dužnosti akreditirani posmatrač mora potpisati izjavu o pravilima ponašanja i poštivanju tajnosti, kojom se obavezuje:

- a) da će biti nepristrasan u skladu s njegovim dužnostima;
- b) da se neće miješati u izborni proces koji uključuje upis birača u Centralni birački spisak, proceduru na dan glasanja ili brojanja glasova, i da će poštivati tajnost glasanja;
- c) da neće pokušati vršiti bilo kakav uticaj na lice u vezi s njegovim izborom biračkih opcija ili načina na koji će označiti glasački listić;
- d) da će poštivati odredbe Izbornog zakona BiH.
- e) da će u slučaju kršenja izbornih pravila staviti obrazložene primjedbe na rad organa nadležnih za provođenje izbora utvrđenih Izbornim zakonom BiH u pisanoj formi koje se prilažu u zapisnik o radu organa nadležnog za provođenje izbora, na osnovu čega politički subjekt, udruženje ili međunarodna organizacija može uložiti prigovor nadležnom organu.

5. Posjeta biračkim mjestima, izbornim komisijama i centrima za brojanje glasova

5.1. Dolazak na biračko mjesto, u izbornu komisiju ili centar za brojanje glasova

Posmatranje izbornih aktivnosti je izuzetno zahtijevan i fizički naporan postupak. Posmatrač bi trebao doći na izbornu mjesto koje želi posmatrati najmanje pola sata prije početka glasanja.

Kako bi sebi olakšali postupak posmatranja, obavezno pripremite:

- ❖ svoju akreditaciju,
- ❖ ličnu kartu ili neki drugi identifikacioni dokument,
- ❖ obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti,
- ❖ ovaj priručnik,
- ❖ hemijsku olovku, i
- ❖ hranu i piće (nikako alkohol).

5.2. Procedura pristupa posmatranju izborne aktivnosti

Procedura pristupa posmatranju izborne aktivnosti akreditiranog posmatrača je sljedeća:

- ❖ Pokazati lični identifikacioni dokument ovlaštenom licu organa za provođenje izbora;
- ❖ Ovlašteno lice provjerit će posmatračev identifikacioni dokument s fotografijom, kako bi utvrdila da se ime posmatrača nalazi na akreditaciji;
- ❖ Ovlašteno lice zapisati će ime posmatrača, naziv subjekta koji ga je akreditirao i njegov broj akreditacije u Zapisnik o radu biračkog odbora, evidentirajući vrijeme kada je posmatrač stigao i vrijeme kada je posmatrač napustio prostorije kako bi se broj posmatrača ograničio na jednog posmatrača u isto vrijeme na jednom izbornom mjestu ako se radi o posmatraču političkog subjekta i udruženja;
- ❖ Ovlašteno lice zadržati će identifikacioni dokument do trenutka kada posmatrač napušta izbornu mjesto. Kada posmatrač napušta izbornu mjesto, dužan je obavijestiti ovlašteno lice

o napuštanju prostorija, nakon čega će mu biti vraćen identifikacioni dokument. Prilikom napuštanja mjesta posmatranja, posmatrač zadržava akreditaciju.

VAŽNO

- Predstavite se i upoznajte s ovlaštenim licem.
- Istaknite vidljivo akreditaciju.
- Izaberite svoje mjesto tako da ne remetite izborni proces, s tim da možete vidjeti tok cijele izborne procedure.
- Ne ometajte izborne aktivnosti.
- Poštujte tajnost glasanja.
- Molimo vas da svoje utiske u vezi s rezultatima izbora ne iskazujete sve dok ste u ulozi posmatrača.
- Budite prisutni na biračkom mjestu sve do završetka prebrojavanja glasova, popunjavanja i potpisivanja zapisnika i obrazaca za rezultate.
- Ne nosite oznake koje vas povezuju s određenim političkim subjektom.
- Suzdržite se od davanja izjava medijima tokom čitavog izbornog procesa.
- Ne koristite mobilne telefone, a u slučaju hitnih situacija telefoni bi trebali ostati uključeni, odnosno isključeni svi tonovi.

5.3. Početak rada na biračkom mjestu

Biračko mjesto počinje s radom u 7 sati, a zatvara se u 19 sati. Ako biračko mjesto iz opravdanih razloga nije otvoreno na vrijeme ili je došlo do prekida rada, a kašnjenje ili prekid rada je trajao do tri sata, glasanje na tom biračkom mjestu može se produžiti za onoliko vremena koliko je trajalo kašnjenje, odnosno prekid rada, o čemu odlučuje predsjednik. Ako je kašnjenje ili prekid rada trajao duže od tri sata, o dužini vremena za koje se glasanje produžava odlučuje izborna komisija. Predsjednik u najkraćem roku obavještava izbornu komisiju o razlogu zbog kojeg je došlo do kašnjenja u otvaranju biračkog mjesta ili do prekida rada na biračkom mjestu.

5.4. Otvaranje biračkog mjesta

Prilikom otvaranja biračkog mjesta posmatrač bi trebao obratiti pažnju da li je birački odbor obavio sljedeće aktivnosti:

- ☒ odredio mjesto za svaku glasačku kabinu, vodeći računa da niko unutar ili izvan biračkog mjesta ne može vidjeti birača dok glasa;
- ☒ upisao svoja imena u Zapisnik i potpisao Izjavu i Kodeks ponašanja iz Obrasca Z3 Zapisnika;
- ☒ ispisao sve neophodne podatke na kovertu, odnosno pakete;
- ☒ upisao u Obrazac za brojno stanje broj birača koji su upisani u izvod iz Centralnog biračkog spiska;
- ☒ prije brojanja glasačkih listića utvrdio da li su isti u originalnom pakovanju;
- ☒ ručno prebrojao primljene glasačke listiće za svaki izborni nivo i u Obrazac za brojno stanje upisao ukupan broj primljenih glasačkih listića;
- ☒ pokazao praznu glasačku kutiju, nakon čega je na nju stavio plastični pečat;
- ☒ upisao u Obrazac za brojno stanje serijske brojeve pečata glasačke kutije;

- ☑ postavio zapečaćenu glasačku kutiju na mjesto gdje je svi prisutni mogu vidjeti;
- ☑ upisao u Obrazac Z4 Zapisnika vrijeme otvaranja biračkog mjesta.

5.5. Procedura glasanja

Akreditirani posmatrač tokom glasanja trebao bi obratiti pažnju na sljedeće aktivnosti biračkog odbora:

- ☑ da li se poštuje tajnost glasanja, tj. da li se u glasačkoj kabini nalazi samo jedno lice;
- ☑ da li se poštuje zabrana glasanja jednog lica umjesto drugog pod njegovim imenom, odnosno zabrana višestrukog glasanja;
- ☑ da li birački odbor vodi računa da nijedno lice ne ometa birača koji ispunjava glasačke listiće, traži od njega informacije o tome za koga želi glasati, za koga glasa ili za koga je glasao, spriječava ili pokušava spriječiti nekoga u ostvarivanju njegovog biračkog prava;
- ☑ da li predsjednik i članovi biračkog odbora obavljaju svoje dužnosti na način kako je to propisano, odnosno:
- ☑ *predsjednik biračkog odbora* - rukovodi radom biračkog odbora i zajedno s članovima biračkog odbora odgovara za zakonitost rada na biračkom mjestu, održava integritet procesa glasanja, održava mir i red na biračkom mjestu i njegovoj okolini, popunjava potrebne obrasce, osigurava da na biračkom mjestu ne bude oružja ili opasnih predmeta, pomaže biračima kojima treba dodatno objašnjenje o procesu glasanja, rješava sva pitanja koja se odnose na identifikaciju i pravo glasa birača, evidentira u Zapisnik o radu biračkog odbora na dan održavanja izbora - Obrazac ZARBO II., vrijeme i okolnosti svih izuzetnih događaja na biračkom mjestu te vodi računa da Zapisnik sadrži sve potrebne podatke;
- ☑ *član biračkog odbora zadužen za kontrolu reda* – osigurava kontrolu protoka birača na biračkom mjestu i ne dozvoljava da se na biračkom mjestu stvara nepotrebna gužva;
- ☑ *član biračkog odbora zadužen za identifikaciju* - provjerava identitet birača, pronalazi biračevo ime u izvodu iz konačnog Centralnog biračkog spiska, upozorava birača da se mora potpisati identično kao na identifikacionom dokumentu, osigurava da se birač potpiše pored svog imena u izvodu iz konačnog Centralnog biračkog spiska, naglas čita ime birača koji se potpisao u izvod iz konačnog Centralnog biračkog spiska;
- ☑ *član biračkog odbora zadužen za izdavanje glasačkih listića* - izdaje glasačke listiće, objašnjava kako treba ispravno ispuniti glasačke listiće, upućuje birača prema slobodnoj glasačkoj kabini;
- ☑ *član biračkog odbora zadužen za kontrolu glasačke kutije* - upućuje birača da ubaci glasačke listiće u glasačku kutiju i napusti biračko mjesto, osigurava da nijedan birač ne napusti biračko mjesto dok u glasačku kutiju ne ubaci glasačke listiće te osigurava da se samo glasački listići ubacuju u glasačku kutiju;
- ☑ da li je na biračkom mjestu bilo ometanja glasanja i ako jeste, da li je predsjednik postupio na način da ukloni opasnost, nasilje, oružje ili opasne predmete s biračkog mjesta, prekine glasanje ako se opasnost, nasilje, oružje ili opasni predmeti ne mogu odmah ukloniti za onoliko vremena koliko je potrebno da se ponovo uspostavi red i mir na biračkom mjestu, a ako se red na biračkom mjestu naruši zahtijeva pomoć policije ili snaga sigurnosti izvan biračkog mjesta kako bi se ponovo uspostavio red i mir na biračkom mjestu;
- ☑ da li je bilo prekida u glasanju i ako jest, da li je o tome obaviještena izborna komisija, na način kako je to propisano ?

VAŽNO

- Fizički nesposobni birači su i oni birači koji dođu do biračkog mjesta, ali ne mogu ući. Član biračkog odbora odlazi prema fizički nesposobnom biraču nakon što obavijesti predsjednika. Fizički nesposobni birač popunjava glasačke listiće koje stavlja u predviđenu kovertu. Lice koje je fizički nesposobni birač izabrao odnosi kovertu s glasačkim listićima i stavlja glasačke listiće u nju.
- U glasačkoj kabini u isto vrijeme smije se nalaziti samo jedno lice, osim ako se radi o biračima koji su slijepi, nepismeni ili fizički nesposobni.
- Lice koje zloupotrijebi biračko pravo ili učini izbornu prevaru, podliježe krivičnoj odgovornosti.
- Član biračkog odbora koji je zadužen za identifikaciju naglas čita ime birača koji se potpisao u izvod iz konačnog Centralnog biračkog spiska.
- Član biračkog odbora zadužen za kontrolu glasačke kutije osigurava da nijedan birač ne napusti biračko mjesto dok u glasačku kutiju ne ubaci glasačke listiće te osigurava da se samo glasački listići presavijeni jedan po jedan ubacuju u kutiju da bi se zaštitila tajnost glasa.

5.6. Zatvaranje biračkog mjesta

Prilikom zatvaranja biračkog mjesta posmatrač bi trebao obratiti pažnju na sljedeće aktivnosti biračkog odbora:

- ☑ da li je biračima koji su u redu za glasanje u trenutku zatvaranja biračkog mjesta odobreno da glasaju, odnosno da li je prilikom zatvaranja biračkog mjesta provedena sljedeća procedura:
- ☑ predsjednik objavljuje 15 minuta prije zatvaranja biračkog mjesta svim prisutnim, unutar i ispred biračkog mjesta, vrijeme zatvaranja biračkog mjesta;
- ☑ predsjednik određuje jednog člana biračkog odbora da u vrijeme zatvaranja biračkog mjesta stane na kraj reda kako bi se osiguralo da se nijedno lice ne priključi nakon zatvaranja biračkog mjesta;
- ☑ član biračkog odbora zatvara vrata odmah nakon što posljednji birač iz reda glasa;
- ☑ predsjednik upisuje u Zapisnik o radu biračkog odbora na dan održavanja izbora -Obrazac ZARBO II. vrijeme zatvaranja biračkog mjesta;
- ☑ predsjednik zatvara otvor glasačke kutije samoljepljivom trakom i potpisuje je;
- ☑ da li je predsjednik biračkog odbora prilikom zatvaranja biračkog mjesta evidentirao prisutne akreditirane posmatrače na način kako je to propisano;
- ☑ da li je predsjednik biračkog odbora nakon zatvaranja biračkog mjesta evidentirao sve podatke u Obrascu za brojno stanje?

5.7. Procedura brojanja na biračkom mjestu

Nakon zatvaranja biračkog mjesta posmatrač treba obratiti pažnju na sljedeće aktivnosti biračkog odbora:

Procedura utvrđivanja osvojenih glasova po političkim subjektima

- ☑ da li je utvrđen broj neiskorištenih glasačkih listića i upakovan u sivu zaštitnu vreću;
- ☑ da li je utvrđen broj glasača koji su glasali na tom biračkom mjestu, ručno brojeći broj potpisa na izvodu iz CBS-a i da li su navedeni podaci evidentirani u Obrascu za brojno stanje;
- ☑ da li je formirana velika radna površina za brojanje glasačkih listića iz glasačke kutije;

- ☒ da li je sadržaj glasačke kutije kompletno istresen na radnu površinu i da li je pokazano da je glasačka kutija prazna;
- ☒ da li su razvrstani glasački listići po nivoima;
- ☒ da li su glasački listići s nivoima koji se ne broje stavljeni u vreću i zadržani na radnoj površini;
- ☒ da li se glasački listići broje u timovima po dvoje (dvostrukim brojanjem) po 25 snopova i da li je tačno utvrđen broj glasova koje su osvojili politički subjekti?

Procedura utvrđivanja broja osvojenih glasova po kandidatima (samo otvorene liste)

Za izborne nivoe gdje se vrši brojanje glasova u sistemu otvorene liste nakon utvrđenih rezultata po političkim subjektima vrši se prebrojavanje glasova koji su pojedinačno osvojili kandidati unutar liste, te bi posmatrač trebao obratiti pažnju na sljedeće:

- ☒ da li se brojanje u timovima vrši od po četiri člana, od čega jedan član tima čita, drugi član tima kontroliše čitanje, a dva člana tog tima bilježe podatke u pomoćni obrazac po kandidatima;
- ☒ da li je birački odbor nakon završenog ciklusa prebrojavanja upakovao materijal prema šemi pakovanja u vreće i stavio pečat, a rezultate brojanja upisao u obrasce.
- ☒ da li je obrasce (žuta kopija) s rezultatima brojanja izložio na biračkom mjestu.

VAŽNO

- Prilikom prebrojavanja glasačkih listića hemijska olovka može biti samo kod članova tima koji bilježe podatke u pomoćni obrazac i predsjednika za evidentiranje podataka u obrasce.
- Svako biračko mjesto posjeduje obrasce u koje izborni posmatrači mogu prepisati rezultate sa žutih kopija.

31

5.8. Ometanje procesa izborne aktivnosti i udaljavanje posmatrača

Akreditirani posmatrač potpisuje Izjavu o pravilima ponašanja i dužan je pridržavati se sljedećih pravila ponašanja:

- da bude nepristrasan u skladu sa svojim dužnostima;
- da se ne miješa u izborni proces koji uključuje upis birača u Centralni birački spisak, proceduru na dan glasanja ili brojanja glasova te da poštuje tajnost glasanja;
- da ne pokušava vršiti bilo kakav uticaj na lice u vezi s njegovim izborom biračkih opcija ili načinom na koji će označiti glasački listić;
- da poštuje odredbe Izbornog zakona BiH.

Organ za provođenje izbora oduzet će status akreditiranom posmatraču i udaljiti ga sa izbornog mjesta tokom posmatranja izbornog procesa ako:

- ❖ ometa izborne aktivnosti,
- ❖ ne poštuje tajnost glasanja,
- ❖ ne nosi službenu akreditaciju,
- ❖ nosi oznake koje ga povezuju s određenim političkim subjektom.

U postupku udaljavanja akreditiranog posmatrača sa izbornog mjesta, predstavnik organa za provođenje izbora treba prethodno upozoriti akreditiranog posmatrača koji ometa izborni proces i preduzeti sve druge raspoložive mjere i radnje da ometanje prestane, a ako akreditirani posmatrač nastavi ometanje, udaljit će ga sa izbornog mjesta. Svako udaljavanje s biračkog mjesta treba zabilježiti u Obrazac Z8 Zapisnika o radu biračkog odbora. Nadležni organ za provođenje izbora obavijestiti će političkog subjekta, udruženje - odnosno međunarodnog posmatrača o poništenju akreditacije.

6. Primjedbe na izborni proces, vlastita zapažanja i sugestije

6.1. Način unošenja primjedbi posmatrača, vlastitih zapažanja i sugestija

Prilikom posmatranja izbornog procesa kao posmatrač trebate biti svjesni atmosfere izvan i unutar biračkog mjesta. Ako primijetite probleme ili kršenje izborne procedure, obratite se predsjedniku biračkog odbora. Način na koji biste se obratili predsjedniku mora biti takav da se ne može tumačiti kao davanje uputstava, naređenja ili kao miješanje u izborni postupak.

VAŽNO

- Svaki posmatrač bi trebao razlikovati nevažne greške u primjeni pravila i propisa od onih kršenja koja mogu grubo povrijediti izbornu proceduru i uticati na izborne rezultate !

32

Ako predsjednik biračkog odbora ne otkloni uočeni nedostatak ili kršenja izborne procedure, unesite svoja zapažanja u Zapisnik o radu biračkog odbora, Obrazac za izvještavanje Z7⁴ i potpišite isti. Posmatrač ima pravo tražiti kopiju Zapisnika o radu s biračkog mjesta od izborne komisije čiji je rad posmatrao.

Akreditirani posmatrač ili politički subjekat može, na osnovu primjedbi navedenih u Obrascu Z7, podnijeti prigovor organu nadležnom za provođenje izbora.

Ozbiljnim kršenjima smatra se:

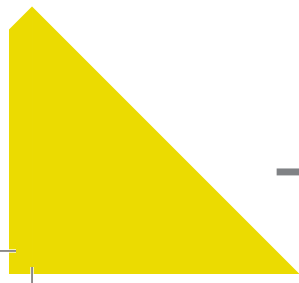
- sistematsko, odnosno kršenje propisa i procedura koje se ponavlja
- povreda tajnosti glasanja
- uticaj na slobodan izbor birača
- kršenje propisa i procedura koje može uticati na tačnost izbornih rezultata.

Preporučujemo da posebno obratite pažnju, odnosno odmah obavijestite općinsku izbornu komisiju u sljedećim situacijama:

- ❖ ako nije vama ili drugim posmatračima dozvoljen ulazak na biračko mjesto ili ste s njega udaljeni;
- ❖ ako se stvara kaos i konfuzija na biračkom mjestu;
- ❖ ako se onemogućava upisivanje primjedbi u Zapisnik o radu biračkog odbora.

⁴ MIŠLJENJA ILI PRIMJEDBE - Obrazac Z7 - dio je u koji se upisuje mišljenje ili primjedba članova biračkog odbora, birača ili akreditiranih posmatrača. Član biračkog odbora, birač ili akreditirani posmatrač može unijeti svoje mišljenje ili primjedbe na proces glasanja, koje potpisuje lično (mišljenje ili primjedba koja nije potpisana lično neće biti razmatrana). Posmatrač može stavljati obrazložene primjedbe na rad biračkih odbora u pisanoj formi, koje se prilažu uz Z7 (ovaj slučaj predsjednik je dužan posebno evidentirati u Z7.).

POGLAVLJE III

MEĐUNARODNI STANDARDI O IZBORIMA

33

7. Međunarodni pravni instrumenti i standardi u oblasti izbora

Nakon drugog svjetskog rata jača ideja o potrebi zaštite ljudskih prava i sloboda, koje postaju dijelovi ustava gotovo svih država. Paralelno dolazi do razvitka raznih mehanizama za kontrolu poštivanja ljudskih prava i sve više jača svijest da ovaj segment ne spada u domen isključive nadležnosti država. Od tada se u svijetu razvija niz povelja, konvencija, deklaracija, inicijativa, obaveza, rezolucija, izvještaja, generalnih komentara i preporuka sadržanih u raznim međunarodnim dokumentima.

Preko dvadeset pet UN konvencija i deklaracija promoviraju ljudska i politička prava, a posebno prava žena, i prava osoba sa invaliditetom.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948) koju se prihvatile sve UN članice je uspostavila univerzalno pravo na vjerodostojne izbore koji su osnov za autoritet i legitimitet vlasti. Član 21. deklaracije predviđa da „svako ima pravo da sudjeluje u upravi svoje zemlje, neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika“. ⁵ Isti član utvrđuje da je volja naroda izražena na povremenim, istinskim izborima, koji se provode općim, jednakim i tajnim glasanjem jedina osnova za autoritet vlasti. Osim ovog člana, deklaracija se bavi i drugim pravima relevantnim za izborne procese, uključujući slobodu govora, udruživanja i okupljanja. Prihvatajući odredbe ove Deklaracije države članice u svom izbornom zakonodavstvu trebaju osigurati i neke stalne elemente, koje možemo nazvati izbornim principima.

Na temelju načela Deklaracije usvojena su dva važna dokumenta: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966). Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, kao ugovor o ljudskim pravima pravno je obavezujući za potpisnice, a u članu 25. garantuje svakom građaninu, bez diskriminacije, pravo da bira i da bude biran na istinskim, općim, jednakim i tajnim izborima koji osiguravaju slobodno izražavanje volje birača. ⁶ Osim toga, ovaj dokument proširuje spektar građanskih i političkih prava stavljenih u prvi plan Univerzalnom deklaracijom UN. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima u članu 2. također obavezuje države članice ovog pakta da sva prava koja su u njemu formulisana ostvaruje bez ikakve diskriminacije zasnovane na rasi, boji, polu, jeziku, vjeri, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu uključujući i pravo na samoopredjeljenje. ⁷

Nakon toga slijede brojne međunarodne konvencije koje regulišu pojedine aspekte zaštite ljudskih prava ali i uključuju specifične odredbe vezane za izborna prava. Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1969) u članu 5. garantuje svima jednakost pred zakonom bez razlike zasnovane na rodu, boji, nacionalnom ili etničkom porijeklu, u pogledu uživanja političkih prava, naročito prava učešća na izborima, prava glasa i kandidature, i to prema sistemu općeg i jednakog prava glasa i prava učestvovanja u vladi pod jednakim uslovima. ⁸ Konvencija za ukidanje svih oblika diskriminacije žena (1979) u članu 7. garantuje pravo ženama da učestvuju u političkom životu i glasaju na svim izborima, te budu birane na istoj osnovi kao i muškarci. ⁹ UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (1975) po prvi put garantuje prava koja proizilaze iz invaliditeta, a to su pravo na učinkovito i puno sudjelovanje i socijalnu inkluziju osoba sa invaliditetom. ¹⁰

⁵ Zvanični tekstovi - Odabrani međunarodni dokumenti. 1999. Ljudska prava, Ministarstvo vanjskih poslova. Biro za humanitarna pitanja. Drugo izdanje. Sarajevo. str. 387.

⁶ Zvanični tekstovi - Odabrani međunarodni dokumenti. 1999. str. 135.

⁷ Ibid. str. 175.

⁸ Ibid. str. 97.

⁹ Ibid. str. 205.

¹⁰ UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom. 1975. <http://www.slijepi-sa-org.ba;>

Dugogodišnji rad u procesu tranzicije, u postkomunističkim državama je doveo do razvoja nekoliko dokumenata koji sublimiraju osnovne principe o demokratskim izborima. Kreiranju ovih osnovnih dokumenata doprinijela je Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950) koja obavezuje sve članice Vijeća Evrope.¹¹ Obuhvatila je samo određena prava iz Univerzalne deklaracije, i imala je za cilj da se u jednom razvijenom svjetskom regionu kakva je Evropa ide korak dalje u pogledu zaštite od Univerzalne deklaracije koja je namijenjena za cijeli svijet.¹² Tako u članu 14. propisuje: „Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.“ Uz Konvenciju je donesen i Prvi Dodatni protokol koji u članu 3. predviđa pravo na slobodne i tajne izbore koji će se održavati u razumnim razmacima putem kojih će narod slobodno izraziti svoje mišljenje kroz izbor predstavničkog tijela. Na ovaj način se pravo iz člana 21. Univerzalne deklaracije „da svako ima pravo da sudjeluje u upravi svoje zemlje neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika“, i pravo iz člana 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima „da se bira i bude biran na izborima na osnovu općeg i jednakog prava glasa, uz tajno glasanje i poštivanje volje birača“, sada dalje i preciznije apostrofira.

Organizacija za Evropsku sigurnost i saradnju (OSCE) je transatlantska i međudržavna organizacija koja obuhvata širi evropski region od 55 zemalja, a uključuje i Kanadu i Sjedinjene Američke Države. Od svojih početaka 1975. godine, dok se zvala Konferencija za Evropsku sigurnost i saradnju (KEBS), OSCE je poklonio značajnu pažnju sigurnosti, a nakon toga sve države članice postaju posvećene podršci demokratskih principa i poštovanju širokog spektra ljudskih prava, među kojima je i održavanje periodičnih i redovnih izbora.

36 Kancelarija OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) sa sjedištem u Varšavi je glavna OSCE institucija koja se bavi pitanjem demokratizacije. Ključni elemenat ODIHR-ovog mandata u oblasti ljudskih prava je unapređivanje demokratskih izbora. Tokom svog postojanja OSCE ODIHR je razvila veliki broj programa u vezi sa izborima, od kojih je najvažniji posmatranje izbora od strane međunarodnih posmatrača. Od ODIHR-ovog osnivanja 1991. godine, ova organizacija je postala glavna agencija za međunarodno posmatranje izbora u regionu. ODIHR-ov mandat za posmatranje izbora izveden je iz Paragrafa 8 Kopenhagenskog dokumenta iz 1990. godine, a potvrđen je Pariškom poveljom iz 1990. godine, Dokumentom sa četvrtog sastanka Savjeta KEBS-a (Rim) 1993. godine, i Dokumentom samita u Budimpešti iz 1994. godine. Na jednom od mnogobrojnih samita održanom u Istanbulu 1999. godine zemlje članice OSCE-a su usvojile deklaraciju kojom su istakle značajnu ulogu OSCE ODIHR-a u pružanju pomoći zemljama da razviju izbornu zakonodavstvo u skladu sa ovim OSCE principima i obavezama, te se složili da odmah prihvate OSCE ODIHR-ove izvještaje o ocjeni izbora i preporuke koji oni sadrže.¹³ Krajnji cilj ODIHR-ove misije za posmatranje izbora je da procijeni u kojoj mjeri je izborni proces u skladu sa OSCE-ovim principima, i u skladu sa Kopenhagenskim dokumentom iz 1990. godine, domaćim zakonodavstvom i drugim univerzalnim principima koji se odnose na demokratske izbore.

Sve države članice OSCE-a su utvrdile svoje preciznije obaveze u pogledu ostvarivanja univerzalnog prava građana na slobodne izbore i obavezale se na sprovođenje širokog niza principa koji podržavaju, štite i unapređuju demokratsko upravljanje i poštivanje ljudskih prava na sastanku Konferencije o ljudskoj dimenziji koji je održan u Kopenhagenu 1990.

Principi dokumenta iz Kopenhagena koji se većinom odnose na izborne obaveze sadržani su u članu 7. i 8. i podrazumijevaju obavezu država da održavaju slobodne izbore u razumnim intervalima,

¹¹ Council of Europe. Convention for the protection of human rights and Fundamental Freedoms, stupila na snagu 03.09.1953. izmijenjena Protokolima 3,5,8 i 11. <http://conventions.coe.int/treaty>;

¹² Ibid. str.26.

¹³ OSCE Istanbul summit. 1999. Istanbul Summit Declaration, November 1999. <http://www.fus.org>;

da sva mjesta bar u jednom domu biraju putem neposrednih izbora, garantuju opšte i jednako pravo glasa za sve punoljetne građane, osiguravaju da se glasa tajnim listićima, a da se rezultati glasanja javno objavljuju, poštuju pravo na kandidovanje bez diskriminacije, poštuju pravo pojedinaca ili grupa na osnivanje sopstvenih partija ili drugih političkih organizacija, te vode kampanju u pravičnoj i slobodnoj atmosferi bez nasilja i zastrašivanja, uz slobodu iznošenja vlastitih gledišta, osiguravaju nesmetan rad i pristup medija svim političkim subjektima, te smatraju da će prisustvo posmatrača poboljšati izborni proces.¹⁴

Evropska unija je takođe usvojila sporazume koji su relevantni za izbore kao što su Ugovor o Evropskoj uniji i Povelju Evropske unije o osnovnim ljudskim pravima (2000).¹⁵ Ovi sporazumi su obavezujući samo za države članice EU. Pitanja koja se odnose na demokratiju su stavljena u centar odnosa između EU i njenih partnera, jer je učvršćivanje demokratskih institucija i ljudskih prava zajednička vrijednost i predstavlja zajednički interes na koji su zvanično pristale sve strane.

I Savez nezavisnih država koji okuplja Rusku Federaciju i nezavisne države nastale raspadom Sovjetskog Saveza, usvojio je posebnu Konvenciju o standardima za demokratske izbore, izborna prava i slobode (2003), čiji su principi i stavovi obavezujući za članove zajednice¹⁶.

Najvažniji dokument u okviru Vijeća Evrope je Kodeks dobre prakse u izornoj materiji Venecijanske komisije usvojen 2002.¹⁷ godine u kojem su izloženi stavovi o onom što se smatra dobrim smjernicama za izbore. U Kodeksu se detaljno izlažu principi evropskog nasljeđa u oblasti izbora, i uslovi za njihovu primjenu, te se naglašava da je njihovo poštivanje neophodno za demokratiju. Ovi standardi predstavljaju temeljne norme evropskog izbornog nasljeđa, koje je osnova demokratije, i koje je inkorporirano u evropsko ustavno nasljeđe. Evropsko izorno nasljeđe i savremeni demokratski izborni sistemi počivaju na pet temeljnih načela koja su proizvod viševjekovne borbe za ostvarivanje većeg stepena biračkog prava. Ta načela su: opšte, jednako, tajno i neposredno pravo glasa, kojima se u novije vrijeme pridodaje i načelo slobodnog prava glasa, a koji danas imaju ustavni karakter u svim savremenim demokratskim državama.

Radi se o načelima koja su izgrađivana tokom borbe za ostvarivanje biračkog prava i postala su dio međunarodnog pravnog nasljeđa u nizu dokumenata univerzalnog i regionalnog karaktera, tako da se danas smatraju standardom za definisanje demokratskog izbornog sistema.

Ključni standardi koji su stavljeni u prvi plan u pomenutim dokumentima sublimirani su u OSCE-ovom Priručniku za posmatranje izbora¹⁸ i posmatračke misije bi trebalo da im posvete najveću pažnju:

PERIODIČNI IZBORI zahtijevaju da se izbori održavaju u regularnim intervalima kao što je ustanovljeno zakonom.

VJERODOSTOJNI IZBORI pretpostavljaju da se izborni proces izvodi na odgovoran i transparentan način i da omogućuje pravi izbor i izbor načinjen na osnovu dovoljno dobrih informacija kojima raspolažu birači osiguravajući time ukupno povjerenje biračkog tijela.

SLOBODNI IZBORI zahtijevaju da svi građani uživaju svoja osnovna prava i slobode govora, udruživanja, okupljanja i kretanja.

POŠTENI IZBORI bi trebalo da omoguće jednake uslove za sve učesnike izbornog procesa.

¹⁴ OSCE Document of the Copenhagen meeting of the Conference on the Human Dimension of the OSCE, Second conference. 1990. www.osce.org/item/13992.html;

¹⁵ Grupa autora. 2010. str. 483.

¹⁶ Veshnyakov, i dr. 2006. str. 345.

¹⁷ Venecijanska komisija, 52. Sjednica, Mišljenje broj 190/2002 CDL-AD

¹⁸ OSCE Priručnik za posmatranje izbora, <http://www.osce.org/sr/odihr/elections/70293>

UNIVERZALNO PRAVO GLASA zahtijeva da se svim kvalifikovanim građanima da pravo da glasaju (aktivno izbornopravo) i da se kandiduju i da budu birani (pasivno izbornopravo).

Ovo je univerzalno pravo i podrazumijeva odsustvo diskriminacije jer svako ko je ispunio osnovne ustavne i zakonske pretpostavke može učestvovati u izbornom procesu. Te pretpostavke se odnose na starosnu dob, državljanstvo i prebivalište.

JEDNAKO PRAVO GLASA podrazumijeva jednako pravo glasa i jednaku glasačku moć i znači da glas svakog građanina treba da ima istu vrijednost.

TAJNO GLASANJE zahtijeva da birači označavaju svoje glasačke listiće nasamo, u privatnosti glasačke kabine, i tako da se listić sa glasom ne može vidjeti prije nego što se ubaci u glasačku kutiju i kako se kasnije ne bi doveo u vezu sa određenim glasačem.

8. Međunarodni demokratski standardi o izborima u Bosni i Hercegovini

Član 1. Aneksa 3 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH se referira na međunarodne demokratske standarde koji će se primjenjivati u izbornom sistemu BiH. Tačka 3. ovog člana upućuje na paragrafe 7. i 8. Dokumenta drugog sastanka Konferencije o ljudskoj dimenziji, održanoj u Kopenhagenu 1990. godine. Većina od navedenih demokratskih standarda koji se tiču izbora predviđena je i drugim Aneksima Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Tako je Aneksom 4 odnosno Ustavom BiH predviđena direktna primjena Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenih dodatnih protokola, te Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije. Kao demokratski standard neophodno je navesti i zabranu bilo kakve diskriminacije nacionalnih manjina, što je predviđeno u članu 4. stav 1. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina koje je takođe jedan od akata navedenih u Ustavu BiH. Stupanjem na snagu Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH i stupanjem na snagu Protokola 12 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, nastala je i obaveza provođenja navedenih demokratskih standarda. Kako Ustav BiH podrazumijeva i nalaže primjenu niza najvažnijih demokratskih načela koja predstavljaju međunarodne demokratske standarde, iz toga proizilazi obaveza vlasti BiH da se pridržavaju ovih principa.

Ipak primjena nekih od ovih standarda je zanemarena:

1. Načelo općeg biračkog prava

Poštivanje ovog načela znači da svaki državljanin bez diskriminacije ima pravo da bira (aktivno biračko pravo) i da bude biran (pasivno biračko pravo), pod uslovima i procedurama određenim ustavom i drugim zakonskim aktom. Svi imaju jednaka biračka prava, a zakon ili ustav isključuju ko nema to pravo - npr. pravo da bira i bude biran ne mogu uživati osobe koje nisu postigle propisanu dob određenu ustavom i zakonom.

Kada je riječ o usklađenosti izbornog zakonodavstva BiH sa međunarodnim standardima, sigurno postoji visok stepen kompatibilnosti, osim u dva slučaja (izbor članova Predsjedništva BiH i Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH- PS BiH) koja zavređuju posebnu pažnju jer narušavaju jednakost građana u izbornom procesu. Prema međunarodnim standardima o ljudskim pravima, svaki pojedinac ima pravo na aktivno i pasivno biračko pravo na cijeloj teritoriji države u kojoj živi, a ne samo jedno od tih prava u nekom njenom dijelu, a na drugom ne. Srbin registrovan u FBiH, te Bošnjak ili Hrvat

registrovan u RS-u ne može se kandidovati za Predsjedništvo BiH. Birači u RS-u mogu glasati samo za kandidata iz reda srpskog naroda za Predsjedništvo, dok birači u FBiH mogu glasati samo za kandidata iz reda bošnjačkog ili hrvatskog naroda. (čl.V. Ustava BiH i čl.8.1 Izbornog zakona BiH).

Kada je riječ o izboru članova Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, Izbornim zakonom BiH (poglavlje 9., potpoglavlje B koje potpuno odgovara članu IV/1. Ustava BiH) utvrđeno je da samo građani koji se izjašnjavaju kao pripadnici konstitutivnih naroda mogu biti izabrani u Dom naroda PS BiH; Srbi mogu biti birani za Dom naroda samo iz Republike Srpske, a Bošnjaci i Hrvati samo iz Federacije BiH; unutar Doma naroda FBiH samo bošnjački i hrvatski delegati mogu učestvovati u izboru; drugi delegati su lišeni prava da glasaju o tome; u Republici Srpskoj svi članovi Narodne Skupštine mogu glasati za delegate u Domu naroda. Dodatna diskriminacija je što pripadnici „ostalih“ uopće ne mogu biti birani.

Ovdje se radi samo o očiglednim primjerima u odnosu na brojne druge deficite u izbornom zakonodavstvu.

Timovi za monitoring napretka Vijeća Evrope o stanju demokratije u BiH u svojim izvještajima za period 2009.-2010., te 2011. -2012., uzastopno naglašavaju da je u BiH neophodno ukloniti etnička ograničenja na pravo učešća na izborima u Dom naroda, i Predsjedništvo BiH, te da se Ustav i izborni zakonodavstvo usklade sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kako bi se eliminisala diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti i provela presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić – Finci.

2. Načelo jednakog biračkog prava

Poštivanje ovog načela znači sljedeće pravilo: jedan birač jednako je jedan glas, jednako je jednaka vrijednost; odnosno svaki birač ima jednak broj glasova kao i drugi birači; njegov glas ima jednaku težinu kao glasovi drugih birača i jednaka težina glasova ne smije biti izmijenjena izbornim sistemom koji se koristi u državi.

Razmatrajući izbornu magnitudu može se zaključiti da omjer birača s brojem mandata koji se dodjeljuju određenim izbornim jedinicama u BiH dovodi do nejednakosti glasa.

U slučaju izbora vijećnika Grada Mostara, prekršeno je osnovno načelo Izbornog zakona po kojem se pri određivanju područja izbornih jedinica mora voditi računa da izborne jedinice imaju podjednak broj glasača. Birači Grada Mostara iz šest (6) izbornih jedinica gradskog područja imali su pravo kandidovanja i biranja predstavnika iz izborne jedinice gradskog područja i iz gradske izborne jedinice, znači imali su dva glasa, dok su birači iz Grada Mostara koji žive u bivšoj Centralnoj zoni, njih 2053 imali samo jedan glas za Gradsku izbornu jedinicu. Stoga je Ustavni sud BiH 2012. godine proglasio nevažećim određene odredbe Izbornog zakona, te je nepostojanje zakonskih odredbi onemogućilo provedbu Lokalnih izbora u Gradu Mostaru, 7. oktobra 2012. godine.

Dužnost Parlamentarne skupštine BiH u skladu sa članom 9.11 IZ BiH je da se svake četiri (4) godine preispitaju izborne jedinice i broj mandata koji se dodjeljuje. Na primjeru izbornih jedinica (I i III) u RS za PS BiH, može se vidjeti obim ove anomalije. Za jedan mandat u izornoj jedinici I., potrebno je dobiti 178.000 glasova, a za taj isti mandat u izornoj jedinici III., potrebno je dobiti 94.773 glasova, dakle dvostruko manje. Od 2001. godine u BiH nikada nisu preispitane ili promijenjene granice izbornih jedinica.

3. Načelo neposrednih i posrednih izbora

Znači da svaki građanin sa biračkim pravom direktno, bez posrednika bira predstavnike u političkim tijelima. Danas su neposredni izbori opće prihvaćeni demokratski standard. Posredni izbori se koriste samo u kombinaciji sa neposrednim. Ako parlament ima dva doma, onda izbori moraju biti direktni najmanje za jedan dom, tako da je u BiH ovo načelo ispoštovano.

4. Načelo slobode glasanja

Ovo načelo omogućava biračima i ostalim učesnicima u izborima da biraju, bez prinude, prijetnje prinudom ili drugog nezakonitog uticaja da li će učestvovati ili neće učestvovati na izborima. Osim toga svim učesnicima moraju se osigurati jednaki zakonski uslovi i mogućnost za puno učešće u izborima. Na izborima u BiH smo bili svjedoci pritiska na birače i okupljanja partijskih aktivista oko biračkih mjesta, ispoljavanja jezika mržnje, tako da imamo problema sa realizacijom ovog načela.

5. Načelo tajnosti glasanja

Ovo načelo znači da je glas tajan i da niti jedan birač neće biti prinuđen, ni od koga, da kaže za koga namjerava glasati, odnosno za koga je glasao. Da li to sa sigurnošću možemo ispoštovati kad listiće šaljemo na adrese širom svijeta biračima van BiH, ili kad su nam invalidne, slijepe i nepismene osobe prinuđene glasati uz nečiju asistenciju?

Preciziranje osnovnih izbornih standarda će se nastaviti dalje razvijati kroz aktivnosti međunarodnih organizacija.

U okviru Ujedinjenih nacija i njihovog odjela za izbornu asistenciju od 2005. godine, otvorena je za odobravanje Deklaracija o načelima međunarodnog posmatranja izbora i Kodeks ponašanja za međunarodne posmatrače.¹⁹ Niz organizacija koje prate izbore su odobrile ovu Deklaraciju: Carter centar, Izborni institut Južne Afrike (EISA), Evropska komisija, Međunarodna IDEA, Međunarodna Fondacija za izborne sisteme (IFES) Međunarodni republikanski institut (IRI), Nacionalni demokratski institut (NDI), OSCE, ODIHR i drugi.

Dakle veliki broj međunarodnih organizacija se rukovodi načelima ove Deklaracije kad procjenjuju generalno okruženje u zemlji u kojoj se održavaju izbori, rad izborne administracije, transparentnost njihovog rada, ponašanje i uključenost birača, tajnost glasa, eventualne neregularnosti, sigurnost i integritet, te kredibilitet izbornog procesa.

Ipak, još uvijek ostaje potreba da zajednica izbornih posmatrača artikuliše opće odrednice i da izgradi međunarodni konsensus o detaljnim kriterijima za procjenu izbora.

¹⁹ Deklaracija o načelima međunarodnog posmatranja izbora i Kodeks ponašanja za međunarodne posmatrače, http://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/democracy/des/declaration_code_serbo-croatian.pdf

POGLAVLJE IV
ISKUSTVA SA POSMATRANJA IZBORA
(LOKALNI IZBORI 2012)

41

9. Iskustva i pokazatelji sa Lokalnih izbora 2012

Nakon održavanja Lokalnih izbora u Bosni i Hercegovini 07. oktobra 2012. godine Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je zaprimila 283 prigovora vezana za kršenja izbornih pravila i procedura tokom Dana izbora. Od ovog broja 80 prigovora (ili 28.3%) su podnijeli akreditirani posmatrači i svi zaprimljeni prigovori su dostavljeni od strane akreditiranih posmatrača političkih stranaka. Prigovori su se odnosili na navodna kršenja izbornih prava u osamnaest (18) općina u BiH. Više od dvije trećine prigovora (68,75%) se odnosi na kršenja izbornog prava u općini Zavidovići, po 5% u općinama Ključ i Bratunac, po 2,5% u općinama Lukavac i Osmaci i po 1,25% u preostalih 13 općina.

Pregled prigovora po općinama i političkim subjektima je prikazan u Tabelama 1 i 2.²⁰

Br.	Općina	Broj prigovora po općinama	Broj prigovora po političkom subjektu u datoj općini
1	Višegrad	1	Savez nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik (SNSD)
2	Lukavac	2	Savez za bolju budućnost (SBB) (1) Stranka demokratske akcije (SDA) (1)
3	Bileća	1	Srpska radikalna stranka RS (SRS RS)
4	Ključ	4	Savez za bolju budućnost (SBB)
5	Vitez	1	Stranka demokratske akcije (SDA)
6	Zavidovići	55	Savez za bolju budućnost (SBB)
7	Ilijaš	1	Politička organizacija Snaga građana
8	Vogošća	1	Socijaldemokratska partija BiH (SDP BiH)
9	Pale	1	Savez nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik (SNSD)
10	Grude	1	Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990)
11	Sanski Most	1	Stranka za Bosnu i Hercegovinu (S BiH)
12	Bratunac	4	Srpska demokratska stranka (SDS (2) Partija demokratskog progresa (PDP (2)
13	Donji Vakuf	1	Savez za bolju budućnost (SBB)
14	Banjaluka	1	Savez nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik (SNSD)
15	Podlugovi, Ilijaš	1	Stranka demokratske akcije (SDA)
16	Osmaci	2	Stranka demokratske akcije (SDA) (1); Liberalno demokratska stranka (LDS (1)
17	Stari Grad Sarajevo	1	Nezavisna lista za moj grad
18	Živinice	1	Stranka demokratske akcije (SDA)
	UKUPNO	80	

Tablica 3. Prikaz broja podnijetih prigovora

²⁰ Izvor: Centralna izborna komisija BiH

SBB	SDA	SNSD-Milorad Dodik	SDS	PDP	SRS RS	HDZ 1990	SDP	LDS	SBiH	Politička organizacija Snaga građana	Nezavisna lista za moj grad
61	5	3	2	2	1	1	1	1	1	1	1

Tabela 4. Broj dostavljenih prigovora prema političkim subjektima:

Više od tri četvrtine prigovora (76,3%) na kršenje izbornog procesa su podnijeli akreditirani posmatrači Stranke za bolju budućnost „SBB“ (61) od čega je čak 55 prigovora na kršenja na biračkim mjestima u općini Zavidovići, četiri (4) u općini Ključ, te po jedan (1) u općinama Lukavac i Donji Vakuf. Zatim slijede prigovori podneseni od strane akreditiranih posmatrača Stranka demokratske akcije (SDA) - ukupno pet (5) na biračkim mjestima u općinama: Vitez, Podlugovi/Ilijaš, Lukavac, Osmaci i Živinice. Akreditirani posmatrači Saveza nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik (SNSD) su podnijeli tri (3) prigovora na kršenja izbornog prava na biračkim mjestima u općinama: Višegrad, Pale i Banja Luka, dok su posmatrači Partije demokratskog progresa (PDP) i Srpske demokratske stranke podnijeli po dva (2) prigovora, a Srpske radikalne stranke RS (SRS RS), Hrvatske demokratske zajednice 1990 (HDZ 1990), Socijaldemokratske partije BiH (SDP BiH), Liberalno demokratske stranke (LDS), Stranke za Bosnu i Hercegovinu (SBIH), Političke organizacije Snaga građana i Nezavisne liste za moj grad po jedan (1) prigovor.

Najčešća navodna kršenja izbornog procesa zbog kojih su akreditirani posmatrači političkih subjekata podnijeli prigovore i tražili ponovno prebrojavanje glasova se odnose na:

- Pristrasnost biračkih odbora,
- Greške u brojanju glasova za pojedinačne kandidate što je uticalo na raspodjelu mandata unutar listi političkih stranaka,
- Umanjenje broja osvojenih glasova jednog kandidata i dopisivanje glasova drugom kandidatu što je rezultiralo gubitkom mandata,
- Neslaganje podataka o broju osvojenih glasova u Pomoćnom obrascu (tali) i Obrascu za zbirne rezultate,
- Pogrešno uneseni rezultati za političku stranku ili određenog kandidata te neslaganje sa podacima objavljenim na web stranici Centralne izborne komisije BiH,
- Navodi o pogrešnom tumačenju biračkog odbora o ispravnom i neispravnom načinu označavanja biračke opcije (*primjer: navodno birački odbor na jednom BM nije priznavao glasove birača koji su svoje preferirane kandidate označili zaokruživanjem polja pored imena kandidata te su predstavnici biračkog odbora tvrdili da je jedino ispravan način stavljanje oznake "x" što je rezultiralo gubitkom glasova i oduzimanjem mandata jednom kandidatu.*)

Postupajući po prigovorima akreditiranih posmatrača Centralna izborna komisija BiH je u zakonom predviđenom roku:

- Usvojila trinaest (13) zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasačkih listića;
- Uputila dvije (2) obavijesti akreditiranim posmatračima da je odobreno ponovno prebrojavanje glasačkih listića za relevantna biračka mjesta po prethodno riješenim prigovorima;
- Odbila deset (10) zahtjeva kao neosnovane;
- Odbacila pedeset i pet (55) zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasačkih listića jer ne ispunjavaju uslove Člana 5.30 stav 4, tačke 2, 3 i 4 Izbornog zakona BiH koji kaže:

Centralna izborna komisija BiH može razmatrati zahtjev za ponovno brojanje glasačkih listića, ako su ispunjeni sljedeći uslovi:

- ✓ *da su u zahtjevu tačno navedene činjenice koje opravdavaju ponovno brojanje, uključujući članove ovog zakona koji nisu poštovani ili su prekršeni;*
- ✓ *da je u zahtjevu naveden približan broj glasačkih listića za koje se vjeruje da nisu ispravni;*
- ✓ *da je u zahtjevu navedeno kako bi ova povreda zakona uticala na izborne rezultate.*

Na četiri (4) Odluke Centralne izborne komisije BiH kojima se zahtjevi za ponovno prebrojavanje glasova odbijaju kao neosnovani uložene su žalbe Apelacionom odjelu Suda Bosne i Hercegovine. Odlučujući po žalbama apelanata Sud Bosne i Hercegovine je odbacio dvije (2) žalbe kao neblagovremene, dok su dvije (2) žalbe odbijene.

Naknadnom odlukom Centralne izborne komisije BiH sa 79. sjednice donesena je izmijenjena odluka po jednom odbijenom prigovoru i dozvoljeno je ponovno prebrojavanje glasačkih listića (ovaj prigovor je uključen u broj od 13 odobrenih zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasačkih listića).

45

10. Oduzimanje svojstva posmatrača i poništenje akreditacije

Zaključno sa provedbom Lokalnih izbora 2012. godine u periodu od 2002-2012. godine Centralna izborna komisija BiH oduzela je svojstvo posmatrača i poništila akreditaciju²¹ samo jednom (1) akreditiranom posmatraču Udruženja građana iz razloga :

- ❖ dolaska u prostorije GCB u alkoholiziranom stanju, i
- ❖ pokušaja otuđenja glasačkog listića sa stola za brojanje.

²¹ Odluka broj 06-1-07-1463-168/12 od 11.10.2012. godine, 66. sjednica Centralne izborne komisije BiH.

11. Primjer ispravno podnesenog zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasova i odluka Centralne izborne komisije BiH

a) Primjer ispravno podnesenog zahtjeva za ponovno prebrojavanje

акредитовани посматрач	
Централној изборној комисији БиХ ул. Данијела Озме бр. 7. Сарајево	
Предмет: Захтејев за поновним бројањем гласачких листића	
Град / општина у којој је дошло до неправилности:	Вишеград
Шифра(е) и назив(и) бирачког мјеста или више бирачких мјеста гдје се догодила или гдје су се догађале неправилности:	Бирачко мјесто 147В004 Околишта
Чињенице које оправдавају поновно бројање гласачких листића: Бирачки одбор на бирачком мјесту 147В004 Околишта је пропустио да у збирне одговарајуће обрасце о резултатима гласања унесе податке о укупном броју гласова за сваког појединачног кандидата на кандидатској листи, као и да примјерак збирног обрасца истакне јавно на бирачком мјесту чиме је починио повреду члана 5.25 став 1 тачка 3 и члана 5.26 став 2 Изборног закона БиХ.	
Чланови Изборног закона БиХ (или др. прописа) који нису поштовани или који су прекршени: Члан 5.25 став 1 тачка 3 и члан 5.26 став 2 Изборног закона БиХ.	
Приближан број гласачких листића за које се вјерује да нису исправни:	90 гласачких листића
Како би ова повреда / ове повреде Закона утицале на изборни резултат: Ова повреда би на изборни резултат утицала на следећи начин: - Промјену редоследа изабраних кандидата за одборнике на предложеној кандидатској листи чиме би дошло до другачије расподеле мандата и била би игнорисана воља гласача на претходним локалним изборима. Конкретно шестопласирани и седмопласирани кандидат би замјенили мјеста чиме би услед ове неправилности био одузет мандат једном и додјељен другом кандидату с обзиром да је у Вишеграду освојио 6 мандата.	

b) Odluka za ponovno prebrojavanje Centralne izborne komisije BiH

BOSNA I HERCEGOVINA CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO		БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА
Na osnovu člana 5.30 stav (6) i člana 5.31 Izbornog zakona Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08 i 32/10) i člana 84. stav (3) Pravilnika o načini provođenja izbora u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 37/10, 71/10, 22/11 i 71712), odlučujući o zahtjevima akreditovanih posmatrača, za ponovno brojanje glasačkih listića na biračkom mjestu 147B004, Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je na 74. sjednici održanoj 24. 10.2012. godine donijela		
O D L U K U		
(1) Usvajaju se zahtjevi akreditovanih posmatrača, za ponovno brojanje glasačkih listića i naređuje se ponovno brojanje glasačkih listića i utvrđivanje rezultata izbora za kandidate na redovnom biračkom mjestu 147B004 za skupštinu opštine u osnovnoj izornoj jedinici Višegrad.		
(2) Ponovno brojanje iz stava (1) ove Odluke izvršit će se dana 25.10.2012. godine u 11,00 sati u Glavnom centru za brojanje Centralne izborne komisije BiH Sarajevo, Centar Skenderija - Terezije bb.		
(3) Ponovno brojanje iz stava (1) ove Odluke izvršiti u skladu sa odredbama Pravilnika o organizaciji Glavnog centra za brojanje, načinu verifikacije i brojanja glasačkih listića ("Službeni glasnik BiH" 37/10).		
(4) Kandidati političke stranke koji se pojavljuju na glasačkom listiću za koji se vrši ponovno brojanje i njihovi akreditovani posmatrači za posmatranje rada Glavnog centra za brojanje, mogu biti prisutni u toku ponovnog brojanja.		
(5) Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja.		
O b r a z l o ž e n j e		
Nakon što je Centralna izborna komisija BiH utvrdila i objavila izborne rezultate za Lokalne		

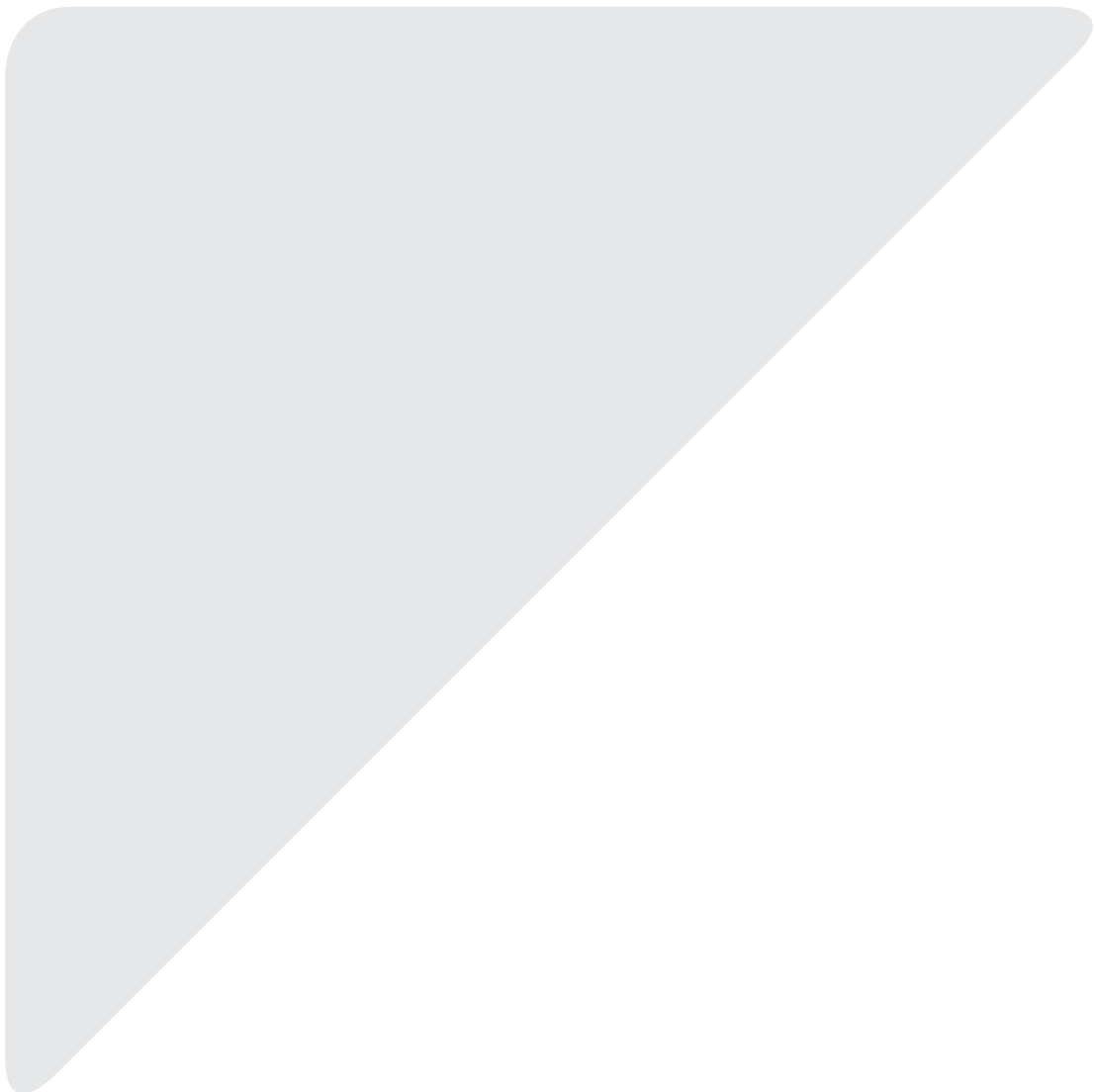

POGLAVLJE V PRILOZI

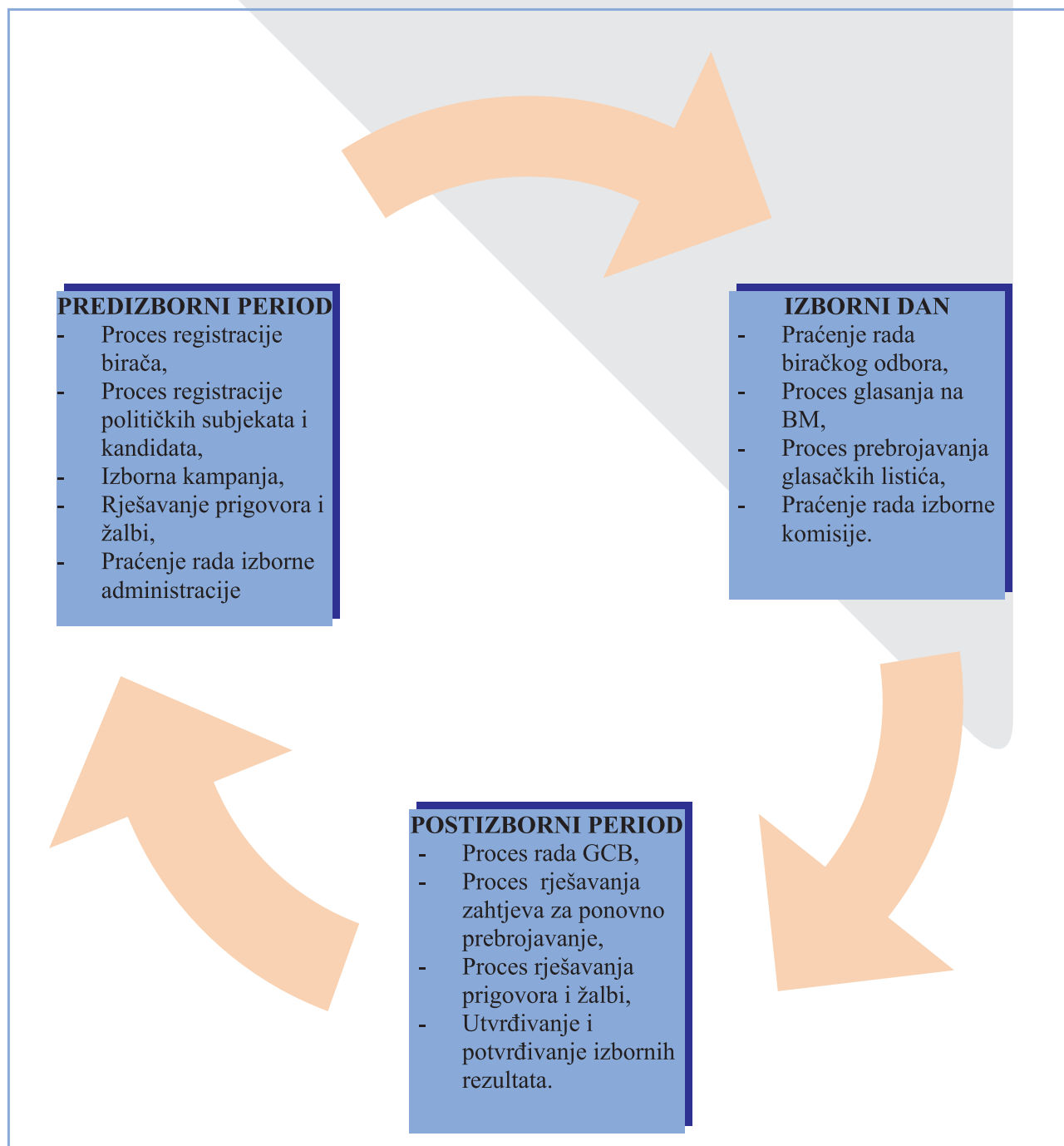

47

Izborni ciklus - izorno razdoblje

49

Shema 4. Izborni ciklus

Zahtjev za akreditiranje predstavnika političkih subjekata

BOSNA I HERCEGOVINA
CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA
SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ZAHTJEV ZA AKREDITIRANJE PREDSTAVNIKA POLITIČKIH SUBJEKATA

Za posmatranje izbornih aktivnosti izborne komisije, centra za birački spisak i biračkih mjesta i drugih izbornih mjesta

Sljedeća lica predstavljaju listu imenovanih posmatrača za:

Politički subjekt _____ Šifra _____
za posmatranje u _____
Osnovna izborna jedinica _____

Navedite jezik i pismo na kojima želite da se vaše akreditacije štampaju: _____

Kontakt adresa _____
Broj telefona / faks uključujući i pozivni broj _____
e-mail _____

Imenovani posmatrači imat će pravo posmatranja aktivnosti izborne komisije, centra za birački spisak i biračkih mjesta i drugih izbornih mjesta:

Ime i prezime	Broj važeće lične karte	Jedinstveni matični broj
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Potpis ovlaštenog lica
političkog subjekta

Potpis (izborna komisija)

Datum _____

Odobрила izborna komisija:

DA ☐ NE ☐

PEČAT

Izborna komisija dužna je dostaviti kopiju ovog zahtjeva za akreditaciju političkoj stranci, nezavisnom kandidatu, koaliciji, listi nezavisnih kandidata, kandidatu s posebne liste kandidata pripadnika nacionalnih manjina, centru za birački spisak i biračkim mjestima.

Zahtjev za akreditiranje udruženja

BOSNA I HERCEGOVINA
CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA
SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ZAHTJEV ZA AKREDITIRANJE

Udruženja _____

Naziv udruženja _____

Kontakt adresa _____

Broj telefona / faks uključujući i pozivni broj _____

e-mail _____

traži izdavanje akreditacija za posmatranje (označiti odgovarajući kvadratić – priložiti poseban obrazac za svaku osnovnu izbornu jedinicu u kojoj namjerava posmatrati izborne aktivnosti):

A)	Rada Centralne izborne komisije BiH	☐
B)	Rada izborne komisije
Osnovna izborna jedinica _____
Broj posmatrača _____	☐
C)	Rada centra za birački spisak
Osnovna izborna jedinica _____
Broj posmatrača _____	☐
D)	Rada na biračkom mjestu
Osnovna izborna jedinica _____
Broj posmatrača _____	☐
E)	Rada Glavnog centra za brojanje
Osnovna izborna jedinica _____
Broj posmatrača _____	☐

Navedite jezik i pismo na kojima želite da se vaše akreditacije štampaju: _____

Svojim potpisom potvrđujem da udruženje pod navedenim nazivom nije osnovano, sponzorirano, niti obavlja bilo kakvu aktivnost u korist političkog subjekta i da će se pridržavati odredbi Izbornog zakona BiH.

Potpis predsjednika udruženja

Potpis ovlaštenog lica Centralne izborne komisije BiH

Osnovna izborna jedinica
(u ovoj izornoj komisiji preuzeti akreditacije)

Datum podnošenja

Predstavnik udruženja preuzet će akreditacije nakon prezentiranja pojedinačnih potpisanih obrazaca pravila ponašanja i izjava o poštivanju tajnosti glasanja posmatrača službeniku izborne komisije koji je odgovoran za osiguravanje akreditacija. Službenik izborne komisije neće zadržati potpisane obrasce pravila ponašanja i izjave o poštivanju tajnosti glasanja posmatrača. Službenik izborne komisije provjerit će da li je tu organizaciju akreditirala Centralna izborna komisija BiH. Predstavnicima udruženja bit će izdato onoliko akreditacija koliko ima potpisanih obrazaca izjava i taj broj ne smije preći broj posmatrača koji je udruženje naznačilo na ovom obrascu i koji se nalazi na spisku akreditiranih udruženja Centralne izborne komisije BiH.

Odobrila Centralna izborna komisija BiH:

DA ☐ NE ☐

Izdao/la

Datum

Zahtjev za akreditiranje međunarodnih posmatrača

BOSNA I HERCEGOVINA
CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA
SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ZAHTJEV ZA AKREDITIRANJE MEĐUNARODNIH POSMATRAČA

Međunarodni posmatrači _____
Naziv ili ime međunarodnih posmatrača

prijavljuje se za izdavanje akreditacije za posmatranje.

Kontakt adresa _____

Broj telefona / faks uključujući i pozivni broj _____

e-mail _____

Posmatrači ove organizacije prijavljuju se za posmatranje:

(Označite odgovarajući kvadratić pored naziva izborne aktivnosti koju namjeravate posmatrati)

A) Rada Centralne izborne komisije BiH	☐
B) Rada izborne komisije	☐
C) Rada centra za birački spisak	☐
D) Rada na biračkom mjestu	☐
E) Rada Glavnog centra za brojanje	☐

Potpis predstavnika međunarodnih posmatrača

Datum podnošenja

Predstavnik međunarodni posmatrača preuzet će akreditacije nakon prezentiranja pojedinačno potpisanih obrazaca pravila ponašanja i izjava o poštivanju tajnosti posmatrača od ovlaštenog lica Centralne izborne komisije BiH koje je odgovorno za osiguravanje akreditacija. Predstavnicima međunarodnih posmatrača bit će izdato onoliko akreditacija koliko ima potpisanih obrazaca pravila ponašanja i izjava o poštivanju tajnosti posmatrača i taj broj ne smije preći broj posmatrača naznačenih na listi predloženih međunarodnih posmatrača.

Lista predloženih međunarodnih posmatrača bit će sastavni dio ovog zahtjeva, koju treba popuniti prilikom podnošenja ovog zahtjeva.

Odobрила Centralna izborna komisija BiH:

DA ☐

NE ☐

(MP) _____
(Izdao)

Datum: _____

Zahtjev za akreditiranje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH

BOSNA I HERCEGOVINA
CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA
SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ZAHTJEV ZA AKREDITIRANJE POSMATRAČA U DIPLOMATSKO-KONZULARNIM PREDSTAVNIŠTVIMA BOSNE I HERCEGOVINE (DKPBiH)

PODNOŠILAC ZAHTJEVA (navesti puni naziv podnosioca zahtjeva)

Međunarodni posmatrači

Naziv ili ime međunarodnih posmatrača

Udruženje

Naziv udruženja

Politički subjekt

Naziv političkog subjekta

prijavljuje se za izdavanje akreditacije za posmatranje izbora na biračkom mjestu u DKPBiH, određenom za glasanje državljanina BiH.

Kontakt adresa

Broj telefona / faks uključujući i pozivni broj

e-mail

Posmatrači podnosioca zahtjeva prijavljuju se za posmatranje izbora na biračkom mjestu u DKPBiH određenom za glasanje državljanina BiH.

Navesti naziv DKPBiH određenog za glasanje

Potpis podnosioca zahtjeva

Datum podnošenja

Mjesto podnošenja zahtjeva

Centralna izborna komisija BiH ili navesti naziv DKPBiH u kojem podnosite zahtjev

Predstavnik podnosioca zahtjeva preuzet će akreditacije nakon prezentiranja pojedinačno potpisanih obrazaca o pravilima ponašanja i izjave o poštivanju tajnosti posmatrača od ovlaštenog lica Centralne izborne komisije BiH koje je odgovorno za osiguravanje akreditacija, ili od službenog lica zaposlenog u DKPBiH. Predstavnicima podnosioca zahtjeva bit će izdato onoliko akreditacija koliko ima potpisanih obrazaca o pravilima ponašanja i izjave o poštivanju tajnosti posmatrača i taj broj ne smije preći broj posmatrača naznačenih na listi predloženih posmatrača.

Lista predloženih posmatrača bit će sastavni dio ovog zahtjeva, koju treba popuniti prilikom podnošenja ovog zahtjeva.

Odobрила Centralna izborna komisija BiH:

DA ☐

NE ☐

(MP)

(Izdao)

Datum:

Kodeks za posmatranje izbora

Svi članovi posmatrača civilnog društva na izborima poštovati će ovaj domaći Kodeks ponašanja tokom posmatranja izbora, dok će prilikom obavljanja svojih aktivnosti:

- 1. Uživati temeljna prava i slobodu izražavanja mišljenja, udruživanja, okupljanja i kretanja prilikom izvještavanja o registraciji, kampanji i samom izbornom danu, kao i o procedurama na dan izbora i o brojanju glasova;*
- 2. Poštovati izborne zakone i druge zakone Bosne i Hercegovine;*
- 3. Biti profesionalni, detaljni, tačni i transparentni u praćenju izbornog procesa;*
- 4. Biti nezavisni, nepristrasni i neće biti pod uticajem bilo koje/g, ili svih, članova ili kandidata političke stranke, pojedinca, grupe ili organizacije, koja predstavlja i promovira posebne interese bilo koje političke stranke zvanično registrovane od strane CIK-a;*
- 5. Biti neutralni i nepristrasni, te će izbjegavati prikazivanje stvari, kao što je uniforma, boja ili druge stvari, koje su simbol podrške za ili protiv kandidata ili političke stranke. Nikada neće izraziti naklonost ili preferencu u vezi sa domaćim vlastima, strankama, kandidatima, etničkim ili vjerskim grupama, ili u vezi sa bilo kakvim spornim pitanjima u izbornom procesu;*
- 6. Neće se miješati ili pokušavati utjecati na proces registracije, vođenja kampanje ili na dan izbora, kao ni na procedure na dan izbora i brojanje glasova;*
- 7. Poštovati će ulogu, status i nadležnost izbornih zvaničnika, te će se sa poštovanjem i uljudno odnositi prema osoblju biračkih odbora i biračima;*
- 8. Provoditi će svaki zadatak na osnovu najviših standarda tačnosti informacija i objektivnosti analize;*
- 9. Stalno će se prikladno i razumno ponašati, uz najviši mogući nivo lične diskrecije;*
- 10. Neće se finansijski, niti na bilo koji drugi način, obavezivati prema članu ili kandidatu političke stranke, pojedincu, grupi ili organizaciji koja predstavlja i promoviše bilo koju od političkih stranki zvanično registrovanih od strane CIK-a;*
- 11. Imati obavezu prijaviti lični interes u vezi sa svojim javnim zadacima i preuzeti korake za rješavanje bilo kakvog sukoba interesa na način da zaštiti javni interes, uključujući neučestvovanje u procesu posmatranja izbora, ako se sukob ne može ukloniti;*
- 12. Obuzdati će se od davanja ličnih ili preuranjenih komentara o posmatranju izbora medijima ili drugim zainteresovanim licima, te će sve svoje opaske ograničiti na opće informacije o prirodi njihove aktivnosti kao posmatrača;*
- 13. Sve će zaključke zasnivati na dobro dokumentovanim, činjeničnim i potvrđenim dokazima i popunjenom anketnom obrascu sa posjećenih biračkih mjesta.*

55

Da li je bilo povreda ili uticaja na izborni process tokom posmatranja:

**Ukoliko je odgovor DA, popuniti rubrike pod a), b), c) i d)*

a) Da b) Ne

a) Opis kršenja ili uticaja na izborni proces

(Dati odgovore na sljedeća pitanja: Ko, Šta, Kada, Gdje i Kako)

b) Navesti član Izbornog zakona ili propisa koji je prekršen

c) Navesti na koji način povreda utiče na izborne rezultate

d) Obim povrede

(Ukoliko su u pitanju glasački listići ili glasači navesti približan broj)

56

DIO II

Ispunjavaju samo posmatrači na biračkom mjestu

a) Zapažanja prije ulaska na BM

(Generalno atmosfera ispred biračkog mjesta)

Da li je biračko mjesto teško za pronaći?

Da/Ne

Da li je pristup biračkom mjestu adekvatan za osobe sa posebnim potrebama?

Da /Ne

Da li se u krugu od 50 m nalaze poster i pristalice političkih subjekata?

Da/Ne

b) Zapažanja na biračkom mjestu

Broj birača na izvodu iz CBS za dato BM

Broj birača koji je glasao i vrijeme

Glasovalo

Vrijeme

Da li je biračko mjesto otvoreno na vrijeme?

Da/Ne

Da li je osiguran prostor za tajno glasanje?

Da /Ne

Da li je bilo birača koji se nisu mogli pronaći na izvodu iz CBS?

Da/Ne

Da li je primjećeno porodično glasanje?

Da/Ne

Da li je bilo uticaja na birače prilikom glasanja?

Da/Ne

Da li se glasačka kutija nalazi na vidljivom mjestu?

Da/Ne

Da li je bilo incidentnih situacija na biračkom mjestu tokom glasanja i brojanja?

Da/Ne

Da li su incidentne situacije ili problemi uneseni u Zapisnik o radu BO?

Da/Ne

1) Unesite broj iskorištenih glasačkih listića.

2) Unesite broj osoba koji je glasao.

Razlika (1-2)

Ocijenite rad biračkog odbora:

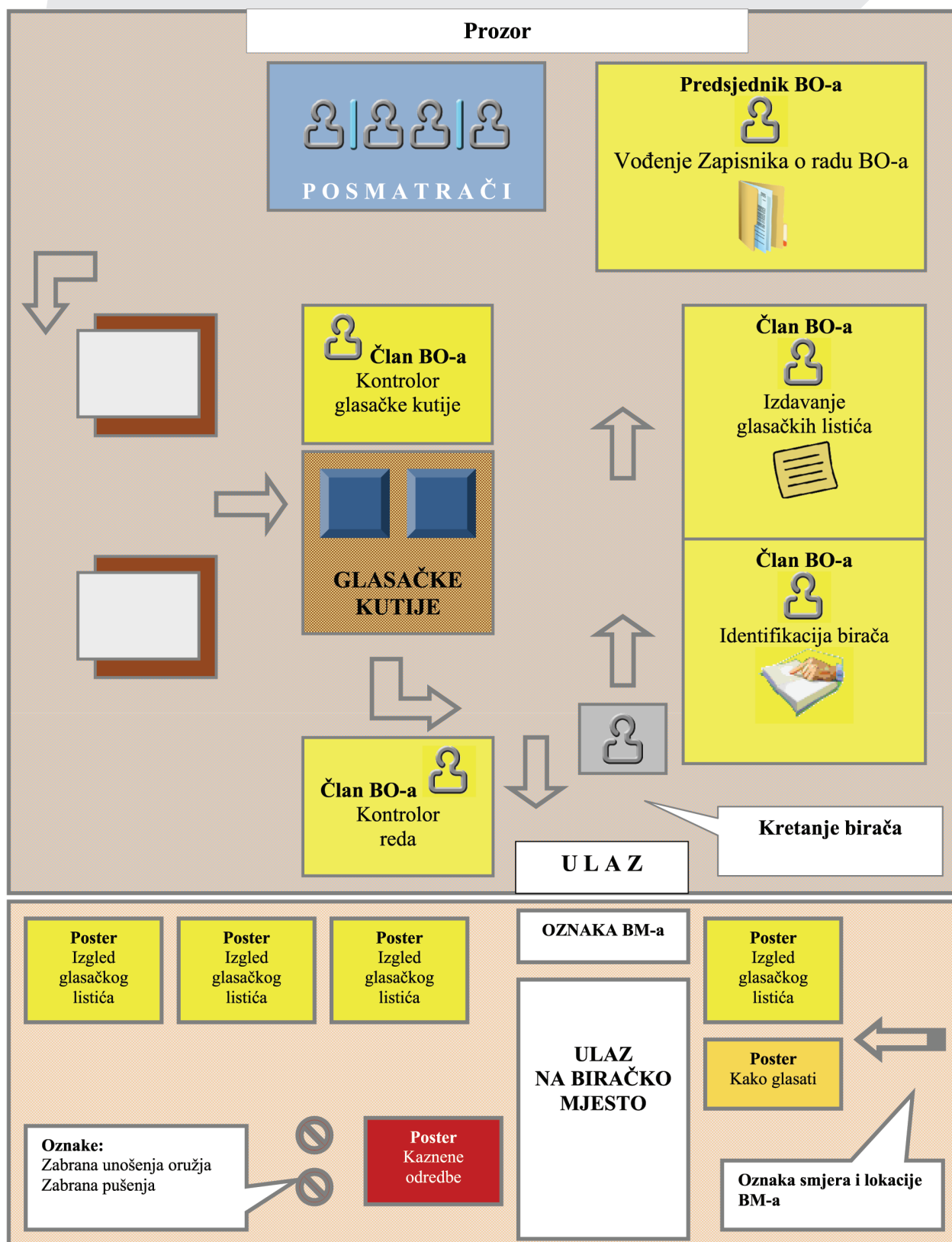
1 2 3 4 5

Obrazloženje ocjene:

57

Shema biračkog mjesta

Lined writing area with a large grey shaded triangle on the left side.

